

SAVONIA

OPINNÄYTETYÖ - AMMATTIKORKEAKOULUTUTKINTO
SOSIAALI-, TERVEYS- JA LIIKUNTA-ALA

VIHREÄ HOIVA SUOMESSA, RUOTSISSA JA NORJASSA

Kuvaileva kirjallisuuskatsaus

TEKIJÄ/T: Tiia Kokkonen
Marjo Komulainen

Koulutusala Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala			
Koulutusohjelma/Tutkinto-ohjelma Sairaanhoitajan tutkinto-ohjelma			
Työn tekijä(t) Tiia Kokkonen ja Marjo Komulainen			
Työn nimi Vihreä hoiva Suomessa, Ruotsissa ja Norjassa -kuvaileva kirjallisuuskatsaus			
Päiväys	13.11.2018	Sivumäärä/Liitteet	43/3
Ohjaaja(t) Sari Aalto			
Toimeksiantaja/Yhteistyökumppani(t) Perhe- ja Palvelukodit Suomalainen Oy/Mehiläinen			
<p>Tiivistelmä</p> <p>Opinnäytetyön tarkoituksena on etsiä mahdollisimman tuoretta tietoa siitä, mitä green care / vihreä hoiva on pohjoismaissa. Käsittelemme työssämme vihreän hoivan eri muotoja Suomessa, Ruotsissa ja Norjassa. Tavoitteenamme on tuottaa kuvaileva kirjallisuuskatsaus aiheesta.</p> <p>Opinnäytetyömme tilaaja on Perhe- ja palvelukodit Suomalainen, jonka Mehiläisen konserni osti vuonna 2017. Perhe- ja palvelukodit Suomalaisella on pitkä kokemus vihreän hoivan eri muodoista omassa työyksikössään. Mehiläisen konsernille vihreä hoiva on käsitteenä uusi.</p> <p>Haimme työhömmme tietoa Savonia ammattikorkeakoulun tietokannoista pubmed ja cinahl. Tutkimustietoa aiheestamme löytyy varsin vähän. Internetistä ja painetuista kirjoista tietoa hakiessamme huomasimme, että aiheesta on kirjoitettu lähinnä erilaisia blogitekstejä, artikkeleita, matka- ja hankeraportteja sekä erilaisia tietopaketteja esimerkiksi pohjoismaisten välisistä green care konferensseista. Toinen työmme tekijöistä työskentelee Perhe- ja palvelukodit Suomalaisella, joten käytimme työssämme hyödyksi myös hänen ja hänen työpaikkansa kokemustietoa aiheesta.</p> <p>Vihreä hoiva on tavoitteellista ja ihmisen hyvinvointiin tähtäävää kuntouttavaa tai hoidollista ammatillista toimintaa. Vihreässä hoivassa menettelinä voidaan käyttää eläintä, puutarhaa, maatilaa tai luontoa ylipäänsä. Vihreän hoivan toimintatavat sopivat niin kuntoutukseen kuin hyvinvoinnin ylläpitämiseenkin. Sitä voidaan käyttää asiakasryhmille, joilla on joko henkisiä tai fyysisiä rajoitteita iästä riippumatta.</p> <p>Lähes kaikista lähteistä kävi ilmi, että vihreään hoivaan kaivataan enemmän pohjoismaista yhteistyötä sekä selkeitä lakeja tai ohjeita toiminnan säätelyyn ja valvontaan.</p>			
Avainsanat green care, vihreä hoiva, eläinavusteisuus, puutarha, maatila, luonto ja kuvaileva kirjallisuuskatsaus			

Field of Study Social Services, Health and Sports			
Degree Programme Degree Programme in Nursing			
Author(s) Tiia Kokkonen and Marjo Komulainen			
Title of Thesis Green care in Finland, Sweden and Norway – literature review			
Date	13.11.2018	Pages/Appendices	43/3
Supervisor(s) Sari Aalto			
Client Organisation /Partners Family- and servicehome Suomalainen Ltd/Mehiläinen			
<p>Abstract</p> <p>The purpose of this thesis was to search for the most recent information about what green care is in the Nordic Countries. The thesis deals with the variety of green care in Finland, Sweden and Norway. The purpose of the thesis is to create a descriptive literature review of the subject.</p> <p>The thesis was assigned by Family- and servicehome Suomalainen Ltd which was bought by Mehiläinen concern in 2017. Family- and servicehome Suomalainen Ltd is known for its long experience of using green care in practice.</p> <p>The sources of information included the databases pubmed and cinahl of Savonia University of Applied Sciences. There was not much research information available on the topic. Most of the information was found in the blogtexts written by green care experts, in articles, in printed books, in the journey reports on visits to green care farms or in the summaries of green care conferences. The other author of the thesis works in Family- and servicehome Suomalainen Ltd, so her and her workplace's knowledge of the subject was utilized in the work.</p> <p>Green care is goal-oriented professional activity that aims at a person's comprehensive well-being. In green care the methods can involve activities with animals, gardening, farming or nature itself. The working methods of green care are usable in rehabilitation or in maintaining a person's welfare. Green care can be used in client work with people with mental or physical challenges, regardless of age.</p>			
<p>Keywords green care, animal assistance, gardening, farming, nature and literature review</p>			

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	6
2	OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS, TAVOITE JA TUTKIMYSKYSYMYKSET	7
3	VIHREÄN HOIVAN MÄÄRITELMÄ.....	8
4	VIHREÄN HOIVAN TOIMINTAA KOSKEVAT LAIT, SÄÄDÖKSET JA OHJEET	11
4.1	Lait, säädökset ja ohjeet Suomessa.....	11
4.2	Green Care -laatu-merkit Suomessa, Norjassa ja Ruotsissa	11
5	VIHREÄN HOIVAN MENETELMÄT	14
5.1	Eläinavusteisuuden eri toimintamallit.....	14
5.1.1	Eläinavusteinen toiminta ja eläinavusteinen terapia Suomessa	15
5.1.2	Eläimen hyvinvointi	16
5.1.3	Eläin työparina.....	17
5.1.4	Kelan kysely eläinavusteisesta terapiasta	18
5.2	Puutarhan käyttö	20
5.2.1	Puutarhan käyttö vihreän hoivan menetelmänä.....	20
5.3	Maatilan käyttö vihreässä hoivassa.....	21
5.4	Luonto vihreässä hoivassa	21
6	OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS	23
6.1	Menetelmänä kirjallisuuskatsaus	23
6.2	Aineiston hankinta ja valinta	23
6.3	Analysointi.....	26
7	VIHREÄ HOIVA SUOMESSA, RUOTSISSA JA NORJASSA TYÖN TULOKSET.....	27
7.1	Vihreä hoiva Suomessa ja esimerkkejä toiminnasta	27
7.2	Vihreä hoiva Ruotsissa ja esimerkkejä toiminnasta	28
7.3	Vihreä hoiva Norjassa ja esimerkkejä toiminnasta	29
8	VIHREÄÄ HOIVAA KÄSITTELEVÄT TAPAHTUMAT JA KOKOUKSET POHJOISMAISSA VUOSINA 2013-2017	31
9	POHDINTA.....	32
9.1	Eettisyys ja luotettavuus.....	32
9.2	Opinnäytetyön tekijöiden pohdintaa vihreästä hoivasta	32
	LÄHTEET JA TUOTETUT AINEISTOT	35
	LIITE 1: GREEN CARE FINLAND EETTISET OHJEET	39

LIITE 2: GREEN CARE LAATUMERKIN HAKUPROSESSI SUOMESSA	41
LIITE 3: SOSIAALI- JA TERVEYSPALVELUIHIN LIITTYVÄÄ LAINSÄÄDÄNTÖÄ	42

1 JOHDANTO

Green care eli vihreä hoiva on luontoon, eläimiin, maataloihin tai vaikkapa puutarhan hoitoon liittyvää ammatillista toimintaa, joka tähtää ihmisen hyvinvoinnin ja elämänlaadun parantamiseen (Green care Finland, s.a.). Käytännössä ja yksikertaisimmillaan se voi olla esimerkiksi luonnossa oleilua ja luonnon aistimista. Jatkossa käytämme työssämme green caresta suomenkielistä termiä vihreä hoiva.

Opinnäytetyössämme käsittelemme vihreää hoivaa Suomessa, Ruotsissa ja Norjassa. Valitsimme kyseiset maat siitä syystä, koska ne vastaavat esimerkiksi vuodenaikojen, sääolosuhteiden, eläimistön ja kulttuurinkin kannalta paljon Suomen oloja.

Työn tilaaja on Mehiläinen/Omakoti Suomalainen. Omakoti Suomalainen tunnetaan myös nimellä Perhe- ja Palvelukodit Suomalainen ja se tuottaa asumispalveluita sekä päivätoimintaa kehitysvammaisille asukkaille. Vihreän hoivan ideologia on ollut siellä käytössä vuodesta 2007. Vihreä hoiva on monipuolista ja näkyy päivittäisissä toiminnoissa. Pääpaino on eläinavusteisuudessa, hoivamaataloudessa, puutarha-, luonto- ja taidetoiminnassa. Se on menetelmänä ollut käytössä Omakoti Suomalaisessa pitkään ja kehittynyt paljon vuosien varrella. Omakoti Suomalaisen yksiköt Vilhola, Veeruska ja Juuliska sijaitsevat Kuopion Savulahdessa. Kuopion Päivärannassa sijaitsee Perhekoti, Rantarinne sekä Tukiasunnot. Yksiköissä on paljon erilaista osaamista mm. eläin/luonto/puutarha – ja taidetoiminnan osalta. Toimintaan kuuluu oma Vikkelän talli, jossa asuu hevosia, poneja, possuja, kaneja sekä lampaita. Vikkelän talli sijaitsee Savulahden yksiköiden kanssa samassa pihapiirissä. Toinen meistä opinnäytetyön tekijöistä on työskennellyt Omakoti Suomalaisessa usean vuoden ajan. Työssään hän on nähnyt esimerkiksi luonnon ja eläintoiminnan avulla saavutettavia hyvinvointia tukevia vaikutuksia asukkaissa. Alkupalvesta 2017 yritys siirtyi Mehiläiselle, joka on ollut erittäin vaikuttanut Omakoti Suomalaisen yhteisöllisyydestä ja vihreä hoiva -ajattelusta. Omakoti Suomalaisen toiminnassa on paljon elementtejä, joita Mehiläinen voi hyödyntää vammaispalveluiden kehittämiseen valtakunnallisesti.

Työn keskeisiä käsitteitä ovat green care, vihreä hoiva, eläinavusteisuus, puutarha, maatila ja luonto.

2 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS, TAVOITE JA TUTKIMYSKYSYMYKSET

Opinnäytetyömme tarkoituksena on etsiä mahdollisimman tuoretta tietoa siitä, mitä vihreä hoiva on Suomessa, Ruotsissa sekä Norjassa ja mitä erilaisia toimintamalleja näissä maissa käytetään. Opinnäytetyön tavoitteena on tuottaa kirjallisuuskatsaus vihreästä hoivasta Suomessa, Ruotsissa ja Norjassa. Tavoitteenamme on antaa uusia näkökulmia sekä tietoa eri menetelmien käytöstä. Vihreän hoivan menetelmät ovat Mehiläiselle toimijana vielä uusia, mutta toisaalta Omakoti Suomalaiselle tuttuja. Halusimme koota yhteen tietoa vihreästä hoivasta, jotta on mahdollista pohtia tulevaisuudessa vihreän hoivan mahdollisuuksia eri asiakas- ja potilasryhmille.

Tutkimuskysymyksemme on ”mitä vihreä hoiva on Suomessa, Ruotsissa ja Norjassa?”.

3 VIHREÄN HOIVAN MÄÄRITELMÄ

Suomalaisilla on aina ollut vahva sisäsyntyinen tarve hakeutua luontoon hoitamaan omaa hyvinvointia ja mielenterveyttään. Osa ekopsykologeista on kehittänyt vuosikymmenten ajan ihmisten luontoyhteyttä vahvistavaa terapiamuotoa, jonka nimitys ei ole oikeastaan vielä tänäkään päivänä vakiintunut. Se on kulkenut nimellä luontoterapia, globaali terapia, ekoterapia, vihreä terapia ja luontokeskeinen terapia. Luonto on täynnä symboleita omasta identiteetistä, elämästä ja kasvusta. Luonnon hiljaisuus ja eläimet avaavat ja herkistävät mielen rauhoittumaan, pohtimaan ja leikkimään. (Suomi, Juusola ja Anundi 2016, 11.)

Vihreä hoiva on luontolähtöistä hyvinvointia vahvistavaa toimintaa metsässä, puutarhassa ja maataloilla. Vihreää hoivaa voidaan toteuttaa myös kaupungissa ja sisätiloissa. Luonnossa olemisesta on kehittynyt suuntaus hyvinvointityöskentelyyn ja sitä kutsutaan Suomessa nimellä green care, eli vihreä hoiva. Vihreän hoivan eri menetelmiä voidaan hyödyntää terapiatyöskentelyssä, kuntoutuksessa, valmennuksessa ja kasvatustyössä. Menetelmät sopivat eri ammattialoille, kuten osaksi lastenhoitoa, nuorisotyötä sekä vanhusten, päihdekuntoutujien ja vammaisten kanssa työskentelyyn. Sitä voi hyödyntää osana psykoterapiaa, yksilö-, pari-, ja perheterapiaa sekä elämäntaitojen ja – hallinnan valmennuksessa ja mindfulness-kursseilla. Vihreän hoivan toiminnan menetelmien ydin on terapeutinen puutarhanhoito, eläinavusteiset toiminnat sekä maatalo- ja luontoympäristöjen käyttö. Luontoympäristöt tarjoavat paljon eri mahdollisuuksia ja lähes kaikkia luontoon liittyviä harrastuksia voidaan käyttää hoidon ja kuntoutuksen tukena. Toiminta sijoituu usein maaseutu ympäristöön, mutta luonnon elementtejä voidaan tuoda ja käyttää myös kaupunkiympäristössä ja tuoda sisätiloihin. (Suomi ym. 2016 9.)

Voimaa! – Green care – yrittäjyydestä elinvoimaa maaseudulle (2011-2013) oli valtakunnallinen maaseudun kehittämishanke, jossa luotiin yhteisiä sisältöjä ja rakenteita suomalaiseen vihreän hoivan toimintatapaan. Sen keskeisenä tavoitteena oli yhtenäistää vihreän hoivan käsite ja palvelukonsepti. Tavoitteena oli myös lisätä yhteistyötä toimijoiden välillä ja kehittää vihreän hoivan koulutusta ja laadunhallintaa. Hankkeen rahoittajana toimi Hämeen ELY-keskus Euroopan maaseuturahoituksella. Samalla kehitettiin Green Care- työkirja, joka voi toimia palveluiden toimintakäsikirjana sekä laadunhallinnan työkaluna. (Vehmasto 2013, 3.)

Suomessa Green Care Finland Ry kehittää luontoavusteista toimintaa hyvinvointi- ja terveystyöskentelyn yhteydessä. Green care Finland on perustettu vuonna 2010. Se on valtakunnallinen yhdistys, jonka jäseninä voivat olla palveluiden tuottajat, kehittäjät, vihreän hoivan kouluttajat tai esimerkiksi tutkijat ja vihreästä hoivasta kiinnostuneet yksityishenkilöt. Yhdistyksen jäsenet sitoutuvat noudattamaan Green care toiminnan eettisiä ohjeita (LIITE 1.). Yhdistyksen tarkoituksena on edistää aktiivisesti vihreän hoivan palveluita Suomessa. Yhdistyksen toimijat jakavat tietoa vihreästä hoivasta ja osallistuvat alaa koskevaan yhteiskunnalliseen keskusteluun. Lisää tietoa yhdistyksestä löytyy yhdistyksen nettisivuilta gcfinland.fi.

Vihreä hoiva sisältää tavoitteeltaan ja asiakasryhmiltään erilaisia palveluita. Ne voidaan jakaa kahteen alueeseen; luontohoivaan ja luontovoimaan.

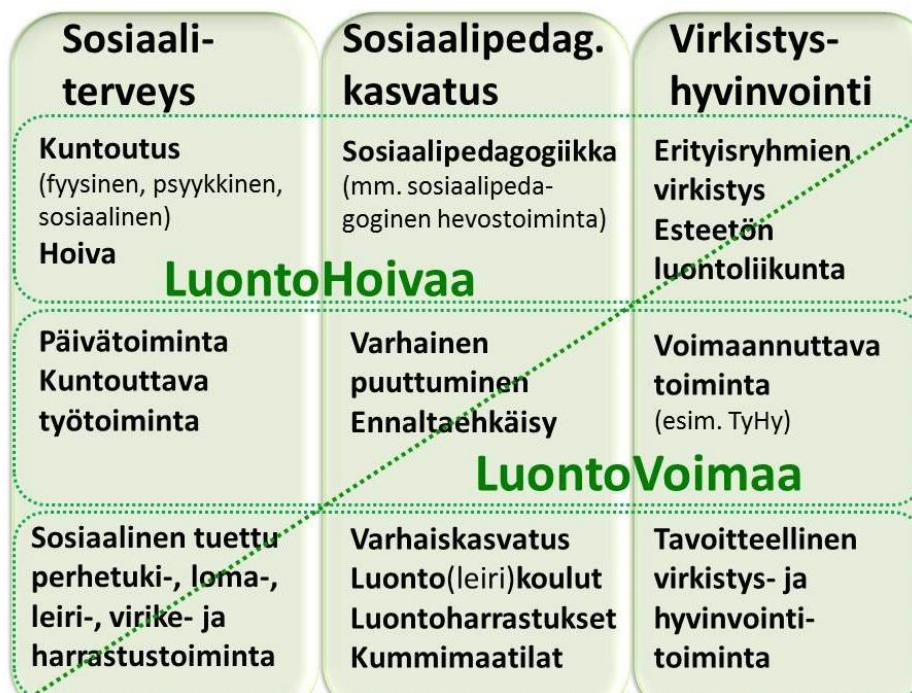

Luontohoivan palvelut tuotetaan sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädännön alaisuudessa. Se on ammatillista, tavoitteellista terapia- ja kuntoustustyöskentelyä. Se edellyttää asianmukaista sosiaali-, terveys- tai kasvatustieteiden koulutusta kuten sairaanhoitaja, sosionomi, fysioterapeutti tai lähihoitaja. Kuka tahansa ei voi ryhtyä tuottamaan ”luontoterapiaa”. (Suomi ym. 2016, 9.) Luonto- ja eläinavusteisia menetelmiä voidaan käyttää terapian ja kuntoutuksen tarpeisiin. Hoivalaitoksissa ja tuetun asumisen yksiköissä voidaan hyödyntää luonnon tarjoamia mahdollisuuksia asiakkaiden elämänlaadun parantamiseen ja omatoimisuuden tukemiseen. (kuvio 1.)

KUVIO 1. Luontohoiva- ja voima. (Green care Finland, s.a)

Luontovoima ylläpitää terveyttä ja hyvinvointia. Se soveltuu kaikille itsehoitomenetelmäksi, lasten kasvatukseen, nuorisotyöhön sekä itsetuntemuksen, pari- ja perhesuhteiden vahvistamiseen ja voimavarojen lisäämiseen. (Suomi ym.2016, 9.) Ennaltaehkäiseville ja terveyttä tukevien hyvinvointipalveluiden kehittämiseksi on selkeä tarve. Suomalainen luonto tarjoaa erinomaiset mahdollisuudet monenlaisen luonnossa tapahtuvaan virkistymiseen, elpymiseen ja voimaantumiseen. (kuvio 2). Luontolämyksiin pohjautuvilla palveluilla voidaan tukea vaikkapa työssäkäyvien jaksamista, suojata mielen terveyden ongelmilta tai auttaa ikäihmisten toimintakyvyn ylläpitämisessä. Luonnonympäristöjä ja eläimiä voidaan hyödyntää myös kasvatustyössä (Green care Finland s.a.)

KUVIO 2. Luontohoiva- ja voima, esimerkkejä toiminnasta. (Green care Finland s.a)

4 VIHREÄN HOIVAN TOIMINTAA KOSKEVAT LAIT, SÄÄDÖKSET JA OHJEET

4.1 Lait, säädökset ja ohjeet Suomessa

Green care-toimintatavan peruselementtejä ovat luontolähtöisyys, yhteisöllisyys ja toiminnallisuus. Perusedellytyksiä ovat ammatillisuus, tavoitteellisuus ja vastuullisuus. Edellytyksenä laadukkaalle vihreän hoivan toiminnalle ovat oman ammattialan sekä Green care Finland ry:n eettisiin periaatteisiin sitoutuminen. Perustyökaluja laadunhallintaan on turvallisuusasiakirja ja omavalvontasuunnitelma. VoiMaa! – hankkeessa kehiteltiin Green care – työkirja, joka voi toimia laadunhallinnan työkaluna ja toimintakäsikirjana. Vihreää hoivaa toteuttavia toimijoita ohjaa sosiaali- ja terveysalaa koskevat lait ja viranomais säädökset (LIITE 3.). (Vehmasto 2014, 3.)

Kaikkia vihreän hoivan palveluntarjoajia ja Green care Finland yhdistyksen jäseniä koskee Green Care -toiminnan eettiset ohjeet, jotka on hyväksytty Green Care Finland ry:n vuosikokouksessa Tampereella 13.4.2012. Eettiset ohjeet kokonaisuudessaan liitteenä (LIITE 1). Ohjeissa esille nousee luonnon arvostaminen, vastuullisuus, eläinten kunnioittaminen ja suojeleminen, ammatillisuus, menetelmien tavoitteellinen käyttö, laatu ja turvallisuus, yhteistyö toimijoiden kesken, asiakassuhde, luottamuksellisuus sekä ihmisoikeuksien ymmärtäminen ja hyväksyminen. Toiminnassa otetaan huomioon paikallinen kulttuuri ja ihmiset, elinkeinonharjoitusmahdollisuudet sekä etsitään toiminnassa kestävä kehityksen mukaisia ratkaisuja. Luontoympäristössä toimiessa otetaan huomioon jokamiehenoikeudet. Vihreän hoivan palveluntarjoajalta, joka käyttää eläimiä osana työtään odotetaan riittävää tietoa eläinten hyvinvoinnista ja hoitamisesta. Vihreän hoivan tuottaja toimii ammatillisesti noudattaen lakeja ja säädöksiä koskien työtään. Vihreän hoivan toimija noudattaa salassapitovelvollisuutta, luo luottamuksellisen asiakassuhteen ja pitää huolta toiminnan kehittämisestä sekä menetelmien tavoitteellisesta käytöstä. (Green care Finland s.a.)

4.2 Green Care -laatumerkit Suomessa, Norjassa ja Ruotsissa

Suomessa Green care Finland ry laatulautakunta voi myöntää vihreän hoivan palveluntarjoajalle Green care laatumerkin. Laatumerkkejä on kahdenlaisia; luontohoiva sekä luontovoima merkit. Luontohoiva laatumerkin voi saada palveluntarjoaja, joka tarjoaa sosiaali- ja terveyspalveluita. Luontovoiman laatumerkin omaava palveluntarjoaja toimii virkitys- hyvinvointi tai kasvatuspalveluiden parissa. Laatumerkin saadakseen palveluntarjoajan on käytävä koulutus, jolla varmistetaan vihreän hoivan tarjoamisen vaadittava perusosaaminen. Jos koulutusta ei ole käynyt, on palveluntarjoajan osoitettava osaamisensa hakuprosessissa. Green care perusosaamisvaatimukset täyttävää (KUVIO 3.) 5 op koulutusta tarjoaa Suomessa esimerkiksi Savonia Amk Iisalmissa sekä Karelia Amk Joensuu. (Green care Finland s.a.)

Opintojakson sisältö	Perustaso
Green Care -käsitteiden jäsentelyn ymmärtäminen; Green Care -toimintamuotojen/ menetelmien tunteminen	Green Caren peruselementtien ja perusedellytysten keskeisen sisällön ymmärtäminen; luontohoivan ja luontovoiman erojen ymmärtäminen. Green Care -palvelujen erottaminen muusta luontotoiminnasta. Green Care -toimintamuotojen /menetelmien tunnistaminen ja pääkohtien ymmärtäminen.
Luontosuhteen käsitteen ymmärtäminen ja soveltaminen; luonnonelementtien ja erilaisiin toimintaympäristöihin liittyvien tekijöiden ymmärtäminen	Luontosuhdekäsitteen ymmärtäminen ja sen muodostumiseen vaikuttavien osatekijöiden tunnistaminen. Oman luontosuhteen määrittelemisen ja erilaisten luontosuhteiden kunnioittaminen ja ymmärtäminen käytäntöön soveltamisessa. Luontoelementtien ja erilaisten toimintaympäristöjen käyttöön liittyvien tekijöiden ymmärtäminen Green Care -palveluissa.
Luonnon hyvinvointivaikutusten tunnistaminen ja niiden syntymekanismien ymmärtäminen	Luonnon hyvinvointivaikutusten nimeäminen ja hyvinvointivaikutusten syntymekanismien ymmärtäminen. Green Caren hyvinvointivaikutusten ja niiden syntymekanismien tunnistaminen erilaisissa palveluissa, erilaisille asiakasryhmille. Luontolähtöisen toiminnan hyvinvointiperusteiden ymmärtäminen.
Green Care -laatutekijöiden ymmärtäminen ja toimialaa koskevien lakien tunnistaminen; Green Care toimialan ja kehityksen tunnistaminen	Green Care -palveluiden laatuun vaikuttavien tekijöiden tunteminen ja ymmärtäminen. Toimialaa koskevien keskeisten lakien tunnistaminen. Toimialan olemassa olevan toiminnan (palvelutuottajat, verkostot) tunnistaminen, nykytilan ja kehittämismahdollisuuksien tunnistaminen

KUVIO 3. Vaadittu vihreä hoiva koulutuksen teoria- osaamisen sisältö. (Green care Finland s.a)

Suomessa laatumerkin tavoitteena on kasvattaa vihreän hoivan palveluiden kysyntää. Merkin avulla osoitetaan palveluiden lisäarvo ja kirkastetaan palvelulupausta asiakkaalle. Laatumerkin saamiseksi on käytävä läpi hakuprosessi, jonka jälkeen laatulautakunta tekee päätöksen laatumerkin saamisesta. Merkit ovat palvelukokonaisuuskohtaisia ja ovat voimassa kolme vuotta kerrallaan. Lisäksi Green care Finland yhdistyksen jäsen voi käyttää viestinnässään Green care Finlandin logoa (kuvio 4). Green care Finland on myöntänyt tähän mennessä yhteensä 11 laatumerkkiä Suomessa toimiville SoTe-alan palveluille, ensimmäiset merkit on myönnetty vuonna 2017. (Green care Finland s.a).

KUVIO 4. Vihreä hoiva – laatumerkki. (Green care finland s.a)

Norjassa on oma laatumerkinsä "Inn på tunet", joka annetaan valikoiduille vihreää hoivaa toteuttaville maataloille. Se on perustettu vuonna 2009. Laatumerkin saaneet tilat tarjoavat toimintaa lapsille ja nuorille, mielenterveys asiakkaille, erityisryhmille ja vanhuksille. Lisäksi Inn på tunet tarjoaa palveluita maahanmuuttajien ja pakolaisten parissa. "Inn på tunet" (=maatalon pihalla) – logon (kuvio

5.) käyttöoikeutta ja tunnustusta haetaan Norjassa maatalouden laatujärjestelmän ja ruuan laadunvalvonta yhdistyksen kautta. (Inn på tunet s.a.)

KUVIO 5. Norjan Inn på tunet-logo (Inn På Tunet s.a)

Ruotsissa on käytössä Grön arena (=vihreä arena) -merkki maataloilta (kuvio 6.), jonka myöntää Grön arena konsepti. Laatu-merkki on ollut ensin paikallinen projekti Värmlandissa vuonna 2006 ja on levinnyt kansalliseksi Ruotsin alueelle vuonna 2013. Grön arena merkki on hyvin arvokas ja vaalittu työväline Ruotsissa. Sen saamiseksi täytyy käydä koulutus. Tilalle tehdään tarkastuskäynti, jonka perusteella tehdään päätös merkin saamisesta. Tämän jälkeen Grön arena merkin saaneella tilalla tehdään vuosittain tarkastuskäynti toiminnan valvomiseksi. (Nordic green care hanke s.a.)

KUVIO 6. Ruotsin Grön arena -merkki (Grön arena gårdar i Värmland, s.a)

5 VIHREÄN HOIVAN MENETELMÄT

5.1 Eläinavusteisuuden eri toimintamallit

Eläinavusteinen työskentely on vihreän hoivan toimintaa, jossa eläintä käytetään vihreän hoivan toiminnan tukena. Asiakkaan toiminnallisen osallistumisen mahdollisuutta tuetaan eläinlähöisten menetelmien avulla. Luontoympäristön ja eläimen hyödyntäminen kasvatus- ja kuntoutustyössä mahdollistaa taitojen ja valmiuksien harjoitteluun vaihtoehtoisella, toiminnallisella ja kokemuksellisella tavalla. Harjoituksilla voidaan lisätä asiakkaan osallistumista toimintaan, joka edistää sosiaalista yhteyttä ja terveyttä. (Kahilaniemi 2016, 17.)

Eläinavusteiseen työskentelyyn liittyy eläinavusteinen toiminta ja eläinavusteinen terapia (kuvio 7.) Eläinavusteisen toiminnan päätarkoitus on tuottaa hyvää oloa ja piristää asiakkaiden mielialaa. Eläinavusteinen toiminta ei sisällä hoidollisia tavoitteita. Se voi olla esimerkiksi kaverikoira- tai luku-koiratoimintaa. Eläinavusteinen terapia on terapiakoulutuksen saaneen ammattihenkilön tuottamaa terapiapalvelua, jossa eläin on keskeisessä osassa. Kyseessä voi olla esimerkiksi toimintaterapia, fysioterapia tai psykoterapia. Suomessa eläinavusteisuudessa käytetään eniten koiraa ja hevosta apuna. (Ikäheimo 2013, 10.)

KUVIO 7. Eläinavusteisuuden eri toimintamallit (Ikäheimo 2013, 10-11)

Eläimet hoivatyössä ovat oiva apuväline ihmisten kohtaamisessa, vuorovaikutustaitojen kehittämisessä sekä ryhmadynamiikan havainnoinnissa. Vuorovaikutus eläinten kanssa kasvattaa mielihyvähormoni endorfiinin eritystä ja piristää mielialaa. (Suomi ym. 2016.) Usein jo pelkkä eläimen läsnäolo rauhoittaa ja tuo lohtua. Eläinavusteisia toimintatapoja on käytetty etenkin vanhustyössä sekä lasten ja nuorten sekä erityisryhmien kanssa työskennellessä. Eläinavusteisten menetelmien myötä tunteet pääsevät kehittymään ja vuorovaikutustilanteet monipuolistuvat. Eläimen kanssa kohdatessa myös ujut ja arat pääsevät kokemaan onnistumisia; eläin on läsnä, vaikka vuorovaikutustilanteet muutoin olisivat haasteellisia. Eläimien kanssa työskenneltäessä keskusteluyhteys voi avautua ja tunnelma kehittyä. Konkreettisten asioiden tekeminen eläinten kanssa tuo rytmiä päivään. Esimerkiksi hevonen vaistoaa herkästi ihmisten tunteet ja aikeet. Saaliseläimenä hevonen on tottunut aina olemaan varuillaan. Jos ihminen peittää tunteensa se reagoi siihen välittömästi, ristiriitainen käytös saa hevoset varuilleen. Tämän vuoksi hevoset ovat äärimmäisen hyviä tarkkailemaan mitä ympärillä tapahtuu. Ne eivät hermostu siitä, että ihminen pelkää. Jos ihminen ei pysty aidosti olemaan tilanteessa läsnä, hevonen kääntyy pois.

Ihmiset voivat oppia eläimiltä paljon, tunteista, sosiaalisista taidoista ja laumakäyttäytymisestä. (Suomi ym. 2016, 133-142.)

5.1.1 Eläinavusteinen toiminta ja eläinavusteinen terapia Suomessa

Eläinavusteista toimintaa on Suomessa esimerkiksi kaverikoirien toiminta. Suomessa yksi toimintaa tarjoavista yhdistyksistä on Karva-Kaverit ry, joka toteuttaa eläinavusteista toimintaa. Toiminta on vapaaehtoista eikä siitä makseta palkkaa. Eläimet käyvät läpi soveltavuustestit, joiden perusteella heidät valitaan toimintaan mukaan. Eläin sopii Karva-Kaveriksi, jos se hakeutuu luonnostaan vieraiden ihmisten luo ja tykkää rapsuttelusta. Karva-Kavereiden toiminnassa on mukana koiria, kissoja, marsuja, frettejä, alpakoita, miniponeja ja hevosia. Vierailuja järjestetään lastenkodeissa, kehitysvamma-, vanhus-, ja mielenterveysyksiköissä. Tavoitteena on vierailujen avulla tuottaa hyvää mieltä. (Suomi ym. 2016, 142.)

Koirat kasvatus ja kuntoutustyössä ry on vuonna 2010 perustettu yhdistys, joka tarjoaa täydennyskoulutusta (10 op) sosiaali- ja terveydenhuollon sekä kasvatusalan ammattihenkilöille, jotka haluavat hyödyntää koiraa osana toiminnallisia menetelmiä. Koirat voivat toimia esimerkiksi sairaanhoitajan tai fysioterapeutin työparina eri asiakasryhmien kanssa. Kasvatus- ja kuntoutuskoirien tarkoitus on lisätä ihmisten terveyttä ja hyvinvointia. Koirat ovat kasvatus-, sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten omia koiria, jotka on koulutettu omaan työhönsä. Koirat suorittavat soveltavuustestin, jossa varmistetaan, että koira soveltuu sille suunniteltuun työhön luonteensa ja ominaisuuksien osalta. Hyväksytyt soveltavuustestin jälkeen koirat jatkavat harjoittelua oikeassa työympäristössä ja suorittavat ohjaajan kanssa työnäytön. Työnäytön tarkoitus on todentaa koirakon osaamisen laatu ja turvallisen koira-avusteisen työn toteuttaminen. Koira-avusteisen kasvatus- ja kuntoutustyön täydennyskoulutus (10 op) järjestetään yhteistyössä Jyväskylän ammattikorkeakoulun kanssa. Hyväksytyt työnäytön ja ohjaajan suorittaman lisäkoulutuksen jälkeen koirakko saa käyttää kasvatuskoira tai kuntoutuskoira nimikettä. (Kahilaniemi 2016, 22.)

Eläinavusteisesta terapiasta on kysymys silloin, kun terveys- tai sosiaalialan koulutuksen saanut terapeutti käyttää eläimiä työssään apuna. Hoidettavalla on diagnoosi, hoidolla on tavoite ja edistymistä seurataan järjestelmällisesti. Terapiassa eläimellä on keskeinen osa. Eläimen mukaantulo muuttaa kuntoutustilannetta monella tavoin. Puhumisen ohella voidaan hyödyntää toiminnan ja siihen liittyvien elämysten kautta tapahtuvaa oppimista. (Green care Finland s.a).

Ratsastusterapia on ratsastusterapeutin ja hevosen yhdessä toteuttamaa ja asiakkaan diagnoosiin perustuvaa kuntoutusta. Ratsastusterapiaa voidaan käyttää muun muassa fysio-, toiminta- ja psykoterapiassa. Myös koulutuksen käyneet sosionomit, sairaanhoitajat tai opettajat saavat oikeuden käyttää ratsastusterapeutti – SRT nimitystä. (Green care Finland s.a.) Suomessa ratsastusterapeutin (52 op) koulutusta järjestää Ypäjän hevosopisto. Koulutukseen vaaditaan vähintään AMK-tasoinen tutkinto (210 op) sosiaali- ja terveysalalta sekä vähintään kahden vuoden työkokemus oman käytännön ammattinsa kuntoutusalalta. Vahva hevostietäminen ja sekä hyvä perusratsastustaito ovat myös tärkeitä ratsastusterapeutin taitoja. (Hevosopisto s.a.)

Sosiaalipedagoginen hevostoiminta on ennaltaehkäisevä tai korjaava sosiaalisen kuntoutuksen toimintamuoto, jossa talliyhteisö kokonaisuudessa ja siellä tehtävä työ on otettu kuntouttavaan käyttöön. Sosiaalipedagogisen hevostoiminnan täydennyskoulutusta (25 op) tarjoaa esimerkiksi Itä-Suomen Yliopisto, Kuopiossa. Koulutuksen jälkeen on oikeus käyttää rekisteröityä sosiaalipedagogisen hevostoiminnanohjaajan (SPHT) -nimikettä. (Green care Finland s.a.)

Suomessa eläinavusteista toimintaa tarjoavat

- Sosiaalipedagoginen hevostoimintayhdistys ry (www.hevostoiminta.net)
- Suomen ratsastusterapeutit (www.suomenratsastusterapeutit.fi)
- Koirat kasvatus- ja kuntoutustyössä ry (www.kasvatus-kuntoutuskoirat.fi)
- Kennelliiton kaverikoirat (www.kennelliitto.fi)
- Suomen Karva-Kaverit (www.suomenkarvakaverit.fi)

5.1.2 Eläimen hyvinvointi

Eläinavusteisessa työskentelyssä käytettävä eläin tulee olla hyväkäytöksinen, peruskoulutettu, turvallinen sekä asianmukaisesti rokotettu. Se ei saa osoittaa pelon tai aggressiivisuuden merkkejä asiakastilanteissa. Ammattihenkilö on vastuussa siitä, että eläin on työskentelyyn soveltuva ja kestää usein nopeasti muuttuvia asiakastilanteita. Suomessa eläimet ovat pitkälti ammattihenkilön itsensä kouluttamia. Eli esimerkiksi koiran täytyy olla peruskoulutettu. Ammattihenkilön tulee perehtyä eläimen lajityypillisen käyttämisen tuntemiseen sekä tarjota sille riittävästi virikkeitä, joita se luonnossakin toteuttaa. Ammattihenkilön tulee tunnistaa kyseiselle eläinlajille esiintyvä stressikäyttäytyminen sekä osata tunnistaa ja arvioida eläimen vireystilaa sekä yleistä työkykyä. (Kahilaniemi 2016, 29.)

Suomessa toimintaa ohjaa Green Care Finland Ry, joka laatinut eettiset ohjeet erikseen eläinten kunnioittamiseen ja suojeluun.

Eläimet ovat green care-toiminnassa yhteistyökumppaneita, eivät käyttöesineitä. Green care-ammattilaisen tehtävä on huolehtia eläinten hyvinvoinnista, viihtyvyydestä, turvallisuudesta ja siitä, että toiminnassa noudatetaan eläinsuojelulain ja asetusten vaatimuksia. Green care-toimijan, joka kouluttaa eläimiä tai käyttää eläimiä työssään, on omattava riittävät tiedot eläimistä sekä niiden kouluttamisesta, hoitamisesta ja hyvinvoinnin vaatimuksista. (Green care Finland s.a.)

Eläinsuojelulainsäädäntö antaa minimivaatimukset eläimenpidolle. Elintarviketurvallisuusvirasto (Evira) on julkaissut sarjan eläinsuojelulainsäädännön vaatimuksia kokoavia selkeitä kirjasia otsikolla Eläinsuojelulainsäädäntöä koottuna. Oppaat on laadittu pienjyrsijöistä hevosiin. (Evira 2017.) Jos asiakkaat huolehtivat eläinten päivittäisestä hoidosta, tulee nimetä vastaava henkilö joka varmistaa hyvän hoidon, viihtyvyyden ja turvallisuuden eläimille. Näin saadaan varmistettua että eläimet tulevat hoidetuksi myös erikoistilanteissa. Vastuu edellyttää hyvää tietoa kyseisistä eläimistä ja niiden hyvinvoinnin vaatimuksista, joka myös saattaa puuttua asiakkailta. Eläin tulee säännöllisesti tarkastaa eläinlääkäriin toimesta ja se tarvitsee riittävästi liikutusta ja lepoa. Eläimen hyvinvoinnista vastaavan henkilön tulee tunnistaa milloin eläin on sairas, väsynyt tai ei voi muusta syystä työskennellä. Eläimen tarpeet ja hyvinvointi huomioidaan sekä toiminnan aikana että sen ulkopuolella. (Lääperi, Puromäki 2014, 76.)

5.1.3 Eläin työparina

Koiran tai minkä tahansa muun eläimen hyödyntäminen sosiaali-, terveys- ja kasvatusalojen työssä on vahvasti kasvava suuntaus. Eläimen mukanaan tuomat hyödyt kasvatus- ja kuntoutustyöhön tulevat vähitellen tunnetuiksi myös päättävissä elimissä. Vaihtoehtoisten kasvatus- ja kuntoutusmallien löytäminen yhä haastavampiin tilanteisiin tarjoaa mahdollisuuksia eläinten monipuoliseen käyttöön. (Kahilaniemi 2016, 31.)

Suomessa eläinavusteinen työ on kasvattanut suosiotaan juuri monipuolisuutensa ja sen tarjoamien mahdollisuuksien ansiosta. Eläinavusteista työtä toteutetaan niin yksityisillä kuin julkisella sektorilla erilaisissa oppi- ja hoitolaitoksissa, kuntoutusyksikössä sekä muissa toimipaikoissa. (Kahilaniemi 2016, 31.) Tehy -lehteen oli haastateltu fysioterapeuttia, joka työskenteli julkisella sektorilla ja hänellä oli koira mukana kerran viikossa tehostamassa yksilö- ja ryhmäkuntoutusta. Neljän viikon mittaisen pilottijakson aikana kokemukset olivat olleet myönteisiä ja kokeilua päätettiin jatkaa. Koiraavusteinen työskentely tukee monipuolisesti kuntoutujan fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista toimintakykyä. (Hamunen 2018.)

Eläinavusteisessa toiminnassa on aina vähintään 3 osapuolta eli asiakas, ohjaaja sekä eläin. Eläimiltä vaaditaan ystävällisyyttä, rauhallisuutta, hyvää käytöstä ja mahdollisimman hyvää ennakkoitavuutta. Eläimen tulee olla tottunut erilaisiin tilanteisiin, ääniin, ihmisiin sekä apuvälineisiin. (Lääperi ja Puromäki 2014, 76.)

Suomessa eläinavusteista toimintaa harjoittavien sosiaali- ja terveysalan ammattihenkilöiden koulutustausta on monimuotoinen. Koiria työskentelee muun muassa niin fysioterapeuttien, toimintate-

rapeuttien, erityisopettajien, psykoterapeuttien, luokanopettajien kuin koulukuraattorien ja sairaanhoitajien työparina. Koiran kanssa tehtäviä harjoitteita voivat olla esimerkiksi asiakkaan toiminnan ohjaukseen, itsetuntoon, tunteiden hallintaan ja käsittelyyn, motorisen toiminnan edistämiseen tai eettisiin taitoihin liittyvät harjoitteet. Eläinavusteisilla harjoiteilla voidaan myös tukea asiakkaan toiminnallisia taitoja. Motoristen taitojen ja valmiuksien, prosessitaitojen, kognitiivisten, psyykkisten, sosiaalisten ja eettisten taitojen harjaannuttaminen ovat tyypillisiä eläinavusteisen työskentelyn tavoitteita. (Kahilaniemi 2016, 31.) Koirat tunnistavat ihmisten tunteita tarkasti. Ne huomaavat jopa hyvin hienovaraisia ilmeitä muita lajeja huomattavasti paremmin. Fysioterapia keskittyy asiakkaan fyysisen toimintakyvyn vahvistamiseen. Esimerkiksi aivovamman saaneen potilaan kanssa voidaan harjoitella tasapainoa ja vahvistaa lihaksia kävely- tai pallopeti- harjoitetusten avulla. Toimintaterapiassa keskeinen asia on merkityksellinen toiminta arjessa. Esimerkiksi koiran ulkoiluttamisen avulla voidaan harjoitella psyykkisesti sairastavan henkilön kanssa kodin ulkopuolella liikkumista ja samalla asiakkaan kanssa voidaan pohtia liikkumisen ja itsensä hoitamisen merkitystä arjessa. (Kihlström-Lehtonen 2013, 88-89.)

Hevonen toimii voimakkaana motivoijana ja positiivisena vahvistajana. Hevosella voi ratsastaa, tehdä maastakäsittelyä, eli esimerkiksi taluttaa hevosta. Talliympäristö myös itsessään tarjoaa paljon toimintaa. Hevosen hoitaminen johon kuuluu esimerkiksi hevosen harjaaminen, kavioiden puhdistus ruuan antaminen ja karsinan puhdistaminen. Tätä kautta asiakas pääsee hoivaamaan hevosta hän voi oppii samalla empatian merkitystä ja saa kokea itsensä tärkeäksi hevosen hyvinvoinnin kannalta. Jo pelkästään harjaamisessa voi harjoitella useita eri asioita jos ihmisellä on toimitarajoitteita. Esimerkiksi harjaa käyttämällä puristusote, tasapainon harjoittaminen seisten tai istuen, silmä-käsi koordinaatio ja vartalon kierrot. (Palola 2013, 157-159.)

Eläinavusteisessa toiminnassa käytetään myös esimerkiksi kissoja, kaneja, lampaista, possuja, kanoja sekä alpakoita. Jo eläinten lähellä oleminen alentaa usein asiakkaiden stressitasoa. Kissat ja kanit ovat pieniä joten niitä on helppo pitää sylissä ja hoivata sekä silitellä. Kissan silitäminen, kantaminen, leikittäminen, koskettelu, sylissä pitäminen on omaan ihoon, tuntoaistehin, kehoon ja mieleen tutustumista ja harjoittelua. Alpakoita voi taluttaa tai syöttää, ne ovat perusluonteelta uteliaita ja tykkävät syödä kädestä sekä haistella kasvoja. Kanojen tarkkailu vahvistaa asiakkaiden tarkkaavaisuutta. Eläinavusteisessa toiminnassa pitää kunnioittaa eläinten luonnollista käyttäytymistä. Kanoja ei oteta syliin ja hoivata koska ne eivät pidä siitä. Kanat pitävät kun niitä ruokitaan. Kanojen rohkeus ihmisiin kasvaa kun liikutaan hiljaa ja rauhallisesti. (Suomi ym. 2016, 144.)

5.1.4 Kelan kysely eläinavusteisesta terapiasta

Eläinavusteisesti työskenteleville palveluntuottajille tehtiin Kelan toimesta 15.12.2017-14.1.2018 verkkokysely koskien eläinavusteisesta kuntoutusta. Eläinavusteinen terapia nousee ajoittain esiin Kelan vaativan lääkinnällisen kuntoutuksen kuntoutumissuunnitelmien suosituksissa. Kela tilasi kirjallisuuskatsauksen sekä laadullisen tutkimuksen eläinavusteisesta kuntoutuksesta.

Kyselyyn vastanneista 23 oli Kelan palveluntuottajia, 6 julkisen terveydenhuollon toimijoita, 57 yksityisiä palvelun tuottajia ja 5 työskenteli muualla. Vastaajista 46 oli ilmoittanut tekevänsä kuntoutustyötä ja suurin osa heistä oli fysioterapeutteja. Vastanneissa oli myös toimijoita, jotka tarjosivat mm.

sosiaalipedagista hevostoimintaa, palveluasumiseen liittyvää toimintaa ja eläinavusteista toimintaa. Eläinavusteisessa kuntoutuksessa eniten käytetyt eläimet olivat koiria tai hevosia, mutta mukana oli myös mm. kanoja, lampaita, vuohia, alpakoita, pupuja, porsaita ja ankoja. Eläinten koulutuksissa esille nousivat Koirat kasvatus- ja kuntoutustyössä ry:n sekä Suomen Karvakaverit ry:n järjestämät koulutukset.

Kyselyssä nousi esille, että eläin voi olla hyödyllinen monenlaisista sairauksista tai vammoista potevien kuntoutuksessa. Eläin avusteisesta kuntoutuksesta erityisesti hyötyivät henkilöt, joilla oli todettu erilaisia neuropsykiatrisia häiriöitä (mm. ADHD, autismikirjon häiriöt), psykiatrisia sairauksia (mm. masennus, pakko-oireet, käytöshäiriöt ja aggressiivisuus), neurologisia sairauksia (mm. CP-oireyhtymä, MS ja Parkinsonin tauti), kehityksellisiä häiriöitä (mm. kehitysvammat, monimuotoiset kehityshäiriöt ja neuropsykiatriset oireet) sekä vuorovaikutukseen ja kommunikaatioon liittyviä sairauksia (mm. kielellinen erityisvaikeus). Kyselyssä oli mainittu myös, että eläinavusteinen työskentely auttaa kipuasiakkaita, jännittäjiä, yksinäisiä, ylipainoisia, muistisairaita ja syrjäytyneitä.

Vastaajien mukaan eläin on yksi terapioiden osapuoli. Eläin saa kuntoutujan innostumaan ja terapiaa tehostuu. Kuntoutuja saa eläimeltä välitöntä ja rehellistä sanatonta palautetta. Motivaatio kuntoutukseen kohenee ja kuntoutuja uskaltaa, hahmottaa tai jaksaa tehdä harjoitteitaan paremmin eläimen kanssa kuin ilman. Eläinavusteinen terapia on myös toiminnallista terapiaa esimerkiksi ratsastusta. Monesti se voi olla kustannustehokkaampaa; eläinavusteisessa terapiassa voidaan saavuttaa enemmän tuloksia lyhyemmässä ajassa kuin esimerkiksi pitkällä fysioterapiajaksoilla. Eläimen on huomattu motivoivan asiakkaita toimimaan ja kuntoutumaan kuin perinteisesti toteutettu terapia. Kyselyn mukaan eläinavusteisessa terapiassa koetaan haasteena mm. kuntoutuksen toimitilat, jos kyseessä on hevosavusteisuus. Toimitilat sijaitsevat yleensä tällöin kauempana. Kustannukset olivat suuri yksittäinen haaste eläinavusteiseen kuntoutukseen pääsemisessä. Eläinavusteinen kuntoutus on kalliimpaa, koska kuntoutuksen hinnassa joudutaan huomioimaan myös eläimen kulut. Kuntoutujalla ei ole mahdollisuutta maksaa eläinavusteisen terapian kustannuksia. Vastaajien mielestä maksajatahot ovat kitsaita eivätkä ymmärrä terapian hyötyjä. Sosiaali- ja terveydenhuollossa puuttuu myös tietoa ja ymmärrystä eläinavusteisesta terapiasta ja sen tehokkuudesta. Näin ollen eläinavusteisuuden käyttö ja saatavuus kärsivät. Valtakunnallisia kriteereitä myös kaivattiin eläinavusteiseen terapiaan ja toimintaan. Vastauksissa nousi myös huoli palveluntarjoajien vaihtelevien koulutustasojen vuoksi. Palveluntarjoajan lisäksi myös eläin tulee olla koulutettu. Esimerkkinä tilanne, jossa fysioterapeutti käyttää työssään apuna hevosta. Tällöin myös hevosen tulee olla soveltuva toimimaan eläinavusteisessa toiminnassa. Eli sen täytyy olla luonteeltaan rauhallinen ja kantaa ratsastajaa selässään tasaisesti. Lisäksi fysioterapeutilla itsellään on suuri vastuu eläimen toiminnasta ja eläintuntemuksesta. Kokemus ja koulutukset tukevat tätä taitoa. Palveluntarjoajan eläimen soveltuvuutta eläinavusteisessa toiminnassa ei kuitenkaan Suomessa valvo mikään taho.

Eläinten käyttö on lisääntymässä kuntoutuksessa ja muussa toiminnassa. Kuntoutukseen osallistuu eri eläinlajeja kaneista hevosiin. Vastausten perusteella voidaan ajatella, että eläimistä on kuntoutuksessa hyötyä monissa sairauksissa, häiriöissä ja oireissa. (Haapala ja Suomela-Markkanen 2018.)

5.2 Puutarhan käyttö

Puutarhaa voidaan vihreän hoivan ideologiassa käyttää konkreettisesti puutarhaa ja kasveja hoitamalla, kasveja istuttamalla sisätiloissa tai pelkästään oleskelemalla puutarhassa, aistimalla tuoksuja ja ääniä. Puutarhan käytössä tärkeässä asemassa on ihmisen ja puutarhan välinen vuorovaikutus, ja konkreettinen tekeminen sekä ihmisen saama hoidollinen hyöty. Varsinainen puutarhanhoidollinen lopputulos on toissijaista. Terapeuttinen ympäristö voi edistää hyvinvointia passiivisesti koettunakin. Yhteinen toiminta puutarhassa voi tuoda asiakkaalle yhteenkuuluvuuden tunnetta; asiakas saa kokea ja olla osana jotakin tärkeää ja merkityksellistä. Myös epäonnistumiset kuuluvat puutarhan hoitoon; aina kasvit eivät kasva toivotulla tavalla tai tuota satoa. Pettymysten sietäminen ja erilaisten pettymysten käsittelytaidot kehittyvät. (Suomi ym. 2016, 110-115.)

Toiminta puutarhassa parantaa fyysistä kuntoa ja motoriikkaa. Puutarhan tavoitteellinen käyttö vihreän hoivan toiminnassa mahdollistaa sosiaalisten suhteiden harjoittamisen ja vahvistaa yhteisöllisyyttä. Puutarhassa työskennellessä asiakas saa positiivisia kokemuksia oppimiseen ja kokee onnistumista, jotka yhdessä parantavat itseluottamusta. Vaikutuksen keskittymiskykyyn ja tarkkaavaisuuteen ovat positiivisia. Viherympäristössä oleminen rauhoittaa ja laskee stressitasoa. (Salovuori 2014, 23.)

5.2.1 Puutarhan käyttö vihreän hoivan menetelmänä

Hoito- ja kuntoutusyksiköissä puutarhatoimintaa voidaan käyttää erilaisin tavoittein. Se voi olla virkistystoimintaa, kuntouttavaa työtoimintaa tai terapeuttista puutarhatoimintaa. Virkistystoiminta pohjautuu siihen ajatukseen, että ihmisellä on oikeus ja tarve harrastaa jotakin myös silloin, kun on hoidon tai tuen piirissä. Myös laitosoosuhteissa on mahdollista jatkaa tai jopa aloittaa puutarhaharrastus. Tällöin tavoitteena on virkistäytyä ja saada uusia virikkeitä. Näin harrastuksesta voi tulla itsehoidon väline, jolla omaa hyvinvointia vahvistetaan. Kuntouttavan työtoiminnan tavoitteet ovat työhön liittyvien rutiinien oppiminen sekä työhön liittyvien voimavarojen arviointi ja taitojen harjaannuttaminen. Maatilalla ja puutarhassa on tarjolla hyvin eritasoisia töitä, joissa on mahdollista nähdä työnsä jälki ja hyötyä ympäristön positiivisista vaikutuksista. Terapeuttisessa toiminnassa tavoitteet usein liittyvät asiakkaan henkilökohtaiseen hoitosuunnitelmaan, tällä pyritään vahvistamaan tavoitteita, jotka on määritelty asiakkaan hoitosuunnitelmaan. Tavoitteet voi liittää esimerkiksi sosiaalisten tilanteiden harjoitteluun, aikataulujen noudattamiseen tai arjen taitojen kehittämiseen. Puutarhatoiminnan kautta voidaan vahvistaa myös osallisuuden kokemusta ja yhteisöllisyyttä sekä oppia sosiaalisia taitoja. (Salovuori 2014, 24-25.)

Aistipuutarhat ovat terapeuttista puutarhatoimintaa. Alun perin aistipuutarhoja rakennettiin näkövammaisille. Heitä varten puutarhaan sijoitettiin elementtejä, jotka huomio näkö- kuulo ja tuntoaisteja. Ääntä aistipuutarhassa voi tuottaa soliseva vesiaihe, joka myös osaltaan helpottaa näkövammaisen suunnistamista pihalla. Eläinmaailman lisäksi tuulikellot ja tuulessa kahisevat kasvit ovat tavallisia äänen tuottajia. Aistipuutarhasta koskettamista varten löytyy erilaisia pinnoitteita ja monia kosketeltavia kasveja. Aistien sanotaan olevan portteja ihmisen sieluun ja ne voivat omalta osaltaan

olla ihmisen elämänvoiman herättäjiä. Aistipuutarhaa voi soveltaa myös sisätiloihin käyttämällä kosketeltavia ja tuoksuvia kasveja. Eläimet ovat toinen hyvä lumoutumisen elämänvoiman lähde viherympäristöissä. Pihan ratkaisuisa voidaan huomioida luonnonvaraisten eläinten viihtyminen ja monille eläimille on mahdollista rakentaa sopivia elinympäristöjä. Puutarhassa vierailevia ihmisiä viihdyttää, perhospuutarhat, lintujen ja siilien pesäpaikat sekä sammakoille sopivat kosteikot. Luontopihan rakentaminen voi olla myös yhteinen kiinnostava projekti ja tulosten seuraaminen tarjoaa mielenkiintoista ohjelmaa koko yhteisölle. Hoitopaikan yhteyteen rakennetut elvyttävät ympäristöt palvelevat koko yhteisöä. Ne tarjoavat asiakkaille paikan levätä, toimia ja voimaantua. Kriittisten tilanteiden tai muun tiiviin henkisen rasituksen jälkeen viherympäristö voi palauttaa voimavaroja uusiin haasteisiin. Elvyttävät piha-alueet ja sisätilat ovat myös mainioita ympäristöjä omaisen ja asiakkaiden tapamiseen. (Salovuori 2014, 46-48.)

5.3 Maatilan käyttö vihreässä hoivassa

Maatila voidaan käyttää vihreä hoiva toiminnassa esimerkiksi kuntouttavana työmuotona. Kuntouttava työ on työtä, jossa maatila työskentely on hyvin konkreettista ja fyysistä. Se tähtää asiakkaan kuntoutumiseen tai toimintakyvyn ylläpitämiseen. Esimerkiksi Omakoti Suomalaisen asukkailla on omia työtehtäviä talliympäristössä, josta maksetaan kannusterahaa. Tehtävät on mietitty yhdessä asukkaan ja ohjaajien kanssa. Tallilla tehtäviä töitä ovat esimerkiksi eläinten karsinoiden siivoaminen, eläinten ruokinnasta huolehtiminen ja eläinten hoitaminen. Asukkaat suorittavat työtehtävänsä aina ohjaajan läsnä ollessa Omakoti Suomalaisessa. Tehtävien myötä voi oppia vastuullisuutta ja oma-aloitteisuutta. Rutiininomaiset työskentelymallit tuovat turvallisuutta. Kehitysvammaisten osalta on ollut tärkeää osallisuuden ja toiminnallisuuden kokemukset, joita maatilaympäristössä on mahdollista saada. (Green care Finland s.a.)

5.4 Luonto vihreässä hoivassa

Suomessa kokemustietoa on paljon luontoympäristön hyvinvointia vahvistavista vaikutuksista. Sen puolesta kertoo jo se, että Suomessa kesämökkejä on puoli miljoonaa, koiria yli 600 000, hevosharrastajia yli 200 000 ja lisäksi muita lemmikkejä lukematon määrä. Noin puoli miljoonaa suomalaista harrastaa puutarhanhoitoa, kalastuslupia lunastetaan 270 000, metsästykseseen käytytetään 5,6 miljoonaa päivää vuosittain ja veneilijöitäkin on lähes miljoona. 97 % suomalaisista harrastaa luonnossa virkistäytymistä ja ulkoilua. (Salovuori 2014, 7.)

Luonnossa liikkuminen, pysähtyminen, marjojen keräily, luonnon aistiminen ja havainnointi on osa vihreää hoivaa. Luonnossa liikkuminen ja luonnon läheisyys lisäävät ihmisen psyykkistä ja fyysistä hyvinvointia. Luontoympäristöjen ja luontoelementtien, kuten virtaavan veden äänen, rauhoittavat vaikutukset liittyvät muun muassa sykkeen ja verenpaineen alenemiseen, lihasjännitykseen ja elimistön parasympaattisen hermoston aktivoitumiseen ja sympaattisen hermoston toiminnan alenemiseen, positiivisten tunteiden lisääntymiseen ja negatiivisten tunteiden vähenemiseen sekä vilkkauden lisääntymiseen ja vihamielisuuden ja masentuneisuuden vähentymiseen. Jos luontoon ei

pääse, luonnonmateriaaleja voidaan tuoda sisätiloihin. Niiden käsittely jo itsessään aktivoivat positiivisia vaikutuksia. Luonnon rauhoittavia vaikutuksia voidaan asiakastyössä tavoitella esimerkiksi rauhoittaessa levotonta ja aggressiivisesti käyttäytyvää asiakasta (Hirvonen 2014, 22.)

6 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

6.1 Menetelmänä kirjallisuuskatsaus

”Kuvaileva kirjallisuuskatsaus on tutkimusmenetelmä aikaisemman tiedon kokoamista, kuvailua ja jäsentynyttä tarkastelua varten. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus on luonteeltaan aineistolähtöistä ja ymmärtämiseen tähtäävää ilmiön kuvausta.” (Stolt, Axelin ja Suhonen 2015.)

Opinnäytetyömme on kuvaileva kirjallisuuskatsaus. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus pyrkii kuvailemaan viimeaikaista tai aikaisemmin tiettyyn aihealueeseen kohdistunutta tutkimusta (Kangasniemi ym. 2013). Tämän tyyppinen katsaus voi kohdistua yhden tutkimusaiheen alueelta tehtyihin erilaisiin tutkimusasetelmiä sisältäviin tutkimuksiin, tutkimusprosessien ja menettelytapojen kuvaamiseen tai vaikkapa jonkin tutkimusaiheen menetelmällisiin elementteihin. (Stolt ym. 2015.) Kuvaileva kirjallisuuskatsauksemme tarkoituksena on koota yhteen ajankohtainen tieto vihreästä hoivasta pohjoismaissa.

6.2 Aineiston hankinta ja valinta

Keväällä 2018 kävimme Savonian kirjaston informaattikon kanssa läpi cinahl ja pubmed tietokantojen tarjontaa opinnäytetyömme aiheesta. Siellä hakusanoina käytimme ”green care” ja ”vihreä hoiva”. Näillä hakusanoilla meille aiheeseen sopivia lähteitä löytyi vain muutamia. Näistä osa rajautui pois esimerkiksi sen vuoksi, että lähteissä käsiteltiin vihreää hoivaa muualla kuin Suomessa, Ruotsissa tai Norjassa. Pohjoismaista vihreää hoivaa käsitteleviä tutkimuksia ja artikkeleita käytimme sittemmin lähteenä myös lopullisessa työssämme. Hankimme tietoa opinnäytetyöhömme internetistä google hakukoneen avulla sekä painetuista kirjoista. Pyrimme siihen, että tieto on alle 10 vuotta vanhaa. Opinnäytetyön aiheemme on uusi, joten juuri vanhempaa tietoa ei olekaan saatavilla. Internetistä hakemalla löytyi erilaisia raportteja opintomatkoilta ja erilaisista green care hankkeista, power point esityksiä green care seminaareista sekä blogi tekstejä aiheesta, joissa green care toimijat jakavat myös kokemustietoa työstään. Näistä osa valikoitui myös virallisiksi lähteiksi. Poissuljimme yli 10 vuotta vanhat lähteet sekä lähteet, joissa oli käytetty julkaisukielenä muuta kuin suomea tai englantia. Lähteiden tuli olla maksuttomasti saatavilla, joten maksulliset artikkelit ja tutkimustulokset rajautuivat pois. Osaa lähteistä käytimme taustatiedon hakemiseen sekä oman perustiedon kartuttamiseen vihreästä hoivasta.

TAULUKKO 1. Sisäänotto- ja poissulkukriteerit

Sisäänottokriteerit	Poissulkukriteerit
+ julkaistu alle 10 vuotta sitten	- ruotsin tai norjan kieliset lähteet
+ julkaisukielenä suomi tai englanti	- maksullisuus
+ maksuttomuus	- vihreä hoivaa käsiteltiin jonkin toisen maan näkökulmasta kuin Pohjoismaiden
+ käsittelee vihreää hoivaa Ruotsissa, Suomessa tai Norjassa	- yksittäisten henkilöiden esittämät mielipiteisiin perustuvat blogitekstit
+ lähde on luotettava	

Aiheena vihreä hoiva on melko uusi eikä siitä löydy paljon tieteellistä tietoa, joka asettaa työlle omat haasteensa tutkimuseettiseltä kannalta. Tiedonhankinnassa myös luotettavuuskysymykset nousevat esiin; tietolähteiden luotettavuuden arvioimme itse tekijöinä. Matka- ja hankeraportteja valitsimme virallisiksi lähteiksi sellaisilta tekijöiltä ja hankkeen järjestäjiltä, jotka olivat luotettavia kuten esimerkiksi Keski-Pohjanmaan koulutusyhtymä ja Lapin ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyössämme käytetyt tietolähteet olemme arvioineet kriittisesti ja sisältönsä perusteella ne ovat valikoituneet työhömmme lähteeksi. Taulukossa 3 lueteltuna ne tutkimukset, hankkeet ja opintomatkat sekä taulukossa 4 opinnäytetyössämme lähteenä käytetyt painetut kirjat.

Toinen opinnäytetyön tekijöistä työskentelee omakoti Suomalaisessa. Hänellä on käytännön kokemusta siitä, mitä vihreä hoiva on Suomessa sekä tietoa vihreän hoivan eri toimintamalleista. Työssämme olemme käyttäneet hyödyksi myös hänen työkokemustaan sekä työpaikan tarjoamaa käytännön tietoa Suomessa toteutettavasta vihreästä hoivasta.

Löytyneiden artikkeleiden, lähteiden ja kirjojen määrä, suluissa mukaan valikoituneiden lähteiden määrä kustakin kategoriasta (taulukko 2.)

TAULUKKO 2. Aineiston valinta

Hakusana	PubMed	Cinahl	Kirjat/ Savonia finna
Vihreä hoiva	0	0	4 (1)
Green care	2793	125 (1)	97 (4)

Näiden lisäksi internetin hakukoneilla hakemalla "green care" ja "vihreä hoiva" löytyi lukuisia osumia. Näistä valitsimme täsmällisesti sen mitä kulloinkin etsimme. Esimerkiksi kun etsimme tietoa Norjan Inn på tunet -laatu-merkistä. Lisäksi käytimme työssämme paljon Green care Finland ry internet sivustoja tiedonlähteenä.

TAULUKKO 3. Valitut tutkimukset, hankkeet ja opintomatkaraportit

Vuosi	Julkaisu	Tekijä/t	Artikkelin nimi
2018	Kela	HAAPALA, Eija ja SUOMELA-MARKKA- NEN, Tiina	Kysely eläinavusteisesta terapiasta
2017	Green care Finland	LIPPONEN, Maija	Nordic research conference in Green care and nature-based interventions
2016	Lapin Ammattikorkeakoulu	JÄÄSKELÄINEN, Arja	Luontoo tukeutuva kuntoutustoiminta Ruotsissa
2013- 2014	Nordic green care hanke	Projektipäällikkö Tiina Paavola	Opintomatka Norjan Trondheimiin ja Ruotsin Värmlandiin
2014	Mikkelin Ammattikorkeakoulu	SKYTTÄ, Eija	Luontolähtöiset hyvinvointipalvelut: Opas asiakastyöhön ja palveluiden kehittämiseen
2014	Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus MTT	VEHMASTO, Elina	Green care- toimintavan suuntaviivat Suomessa
2013	Nordic green care hanke	PAAVOLA, Tiina	Nordic green care hanke- esittelyopas
2012	Norwegian University of Life Sciences	BERGET, Berget. LID- FORS, Lena. PÁLSDÓTTIR, Anna- Maria. SOINI, Katriina ja THODBERG, Karen	Green care in the Nordic countries – a research field in progress

TAULUKKO 4. Valitut kirjat

Vuosi	Tekijä/t	Kirjan nimi
2016	SUOMI, Asta. JUUSOLA, Mervi ja ANUNDI, Eeva	Vihreä hoiva ja voima
2016	KAHILANIEMI, Eeva	Eläinavusteinen interventio asiakkaan toiminnallinen tukeminen koira-avusteisin menetelmin
2014	SALOVUORI, Tuomo	Luonto kuntoutumisen tukena
2014	IKÄHEIMO, Kaija (toim.)	Karvaterapiaa- Eläinavusteinen työskentely Suomessa

6.3 Analysointi

Analysointi vaiheessa luimme artikkelieita sekä painettuja kirjoja vihreästä hoivasta. Tutustuimme ammattikorkeakoulujen opintomatkoihin kirjoitettuihin raportteihin sekä pohjoismaiden yhteisissä green care konferensseissa käytyihin keskusteluihin ja tietopaketteihin. Etsimme näistä yhtäläisyyksiä ja eri maiden kokemuksia vihreästä hoivasta. Näin saimme yhtäläisen kuvan siitä, mitä vihreä hoiva tällä hetkellä on pohjoismaissa. Nordic green care hankkeen matkaraporteista saimme myös konkreettisia esimerkkejä opinnäytetyöhömme siitä, mitä vihreä hoiva voi käytännössä olla.

Vihreä hoiva on Ruotsissa, Suomessa ja Norjassa melko samankaltaista. Toimintaa on jokaisella osa-alueella; niin maatalo-, puutarha-, kuin eläinavusteisissa toiminnoissa. Norjassa suurimmassa osassa vihreän hoivan menetelmänä on kuitenkin maatilatoiminta. Ruotsissa ja Suomessa toiminta on moninaista eikä mikään osa-alue erityisesti korostu. Vihreää hoivaa tarjotaan jokaisessa maassa erityisesti mielenterveyskuntoutujille, päihderiippuvaisille sekä kehitysvammaisille.

Jokaisella maalla on myös omat laatumerkinsä vihreälle hoivalle. Vihreää hoivaa voi luotettavasti tarjota laatumerkin saanut toimija. Lakeja koskien vihreää hoivaa taas ei ole säädetty missään kohdemaassa. Esille nousi näyttöönperustuvan tiedon tarve ja sen vähäisyys vihreän hoivan osa-alueilla. Tutkimustuloksia vihreästä hoivasta kaivataan jokaisessa maassa, niitä on tällä hetkellä hyvin niukasti.

Julkinen puoli ei juurikaan rahoita vihreää hoivaa Suomessa. Norjassa ja Ruotsissa valtio on lähtenyt mukaan rahoittamaan vihreän hoivan toimintaa.

Pohjoismainen yhteistyö koettiin tärkeäksi. Vihreä hoiva on paljon myös kokemustietoa ja yhteistyö sekä verkostoituminen erilaisissa vihreän hoivan konferensseissa on koettu tiedonkulunkin kannalta tärkeäksi.

7 VIHREÄ HOIVA SUOMESSA, RUOTSISSA JA NORJASSA TYÖN TULOKSET

Suomessa vihreä hoiva- käsite esiteltiin ensimmäisen kerran vuonna 2006 Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskuksessa (MTT). Vaikka vihreä hoiva on käsitteenä melko uusi Suomessa, on toiminnalla pitkä historia Suomessa. Luonto on ollut ja on oleellinen, vaikka usein tiedostomaton osa suomalaisen hyvinvointia. Suomessa vihreän hoivan kehitys on ollut nopeaa ja kehitystä voinee selittää sillä, että luontolähtöisille hyvinvointipalveluille on ollut olemassa sekä piilevää kysyntää että tarjontaa, jonka kautta vihreän hoivan -käsite on saanut ilmaisumuodon. Toimintaa on voitu viedä moniammatillisesti eteenpäin ja toimijat ovat päässeet verkostoitumaan samalla luontolähtöinen toimintatapa on kehittynyt. (Soini ja Vehmasto 2014, 8.)

Ruotsissa toimintaa kutsutaan nimellä grön omsorg (=vihreä hoiva). Se on mielekästä työtoimintaa maatilalla asiakkaille, joilla on erityisiä tarpeita. Grön rehabilitering (=vihreä kuntoutus) on luontolähtöistä kuntoutustoimintaa ja sen resurssina käytetään kaikkea luonnosta eläimiin. Kuntoutus on lääketieteellistä, psykologista, sosiaalista ja työelämään liittyvää kuntoutusta, jonka tarkoituksena on auttaa ihmistä saavuttamaan paras mahdollinen toimintakyky. Norjassa inn på tunet (=maatilan pihalla) on laadultaan varmistettu, maatilaympäristöön mukautettu hyvinvointipalvelu. Toiminta liittyy maatilan elämään ja töihin. Suurimpina kohderyhminä on mielenterveyskuntoutujien päivätoiminta ja koulut sekä päiväkodit. Muita kohderyhmiä on esimerkiksi fyysisesti toimintarajoitteiset ja muistisairaat. (Soini ja Vehmasto 2014, 9.)

7.1 Vihreä hoiva Suomessa ja esimerkkejä toiminnasta

Suomessa on kautta aikojen käytetty puutarhanhoitoa kuntouttavana ja psyykkistä hyvinvointia elvyttävänä toimintana sairaaloissa, oppilaitoksissa ja luostareissa. 1900-luvun alussa keukoparantolat rakennettiin mäntymetsän keskelle ja mielisairaalat ympäröitiin esteettisellä puutarhalla, kuten esimerkiksi Helsingin Lapinlahden sairaala. (Suomi ym. 2016, 11.)

Suomalainen vihreä hoiva -toimintatapa kattaa sisällöltään ja toimintamuodoiltaan hyvin monenlaisia palveluluja. Toimintatavan laajuus on kuitenkin myös mahdollisuus sektori- ja ammattirajat ylittävään verkostoitumiseen, joka voi toimia kasvualustana uudelleenlaisille monialaisesti toimiville palveluille. Toimintatavan kolme peruselementtiä ovat luonto, toiminta ja yhteisö. Hyvinvointivaikutukset syntyvät näitä elementtejä eri tavoin yhdistelemällä: luonnon elvyttävyyden, kokemuksellisuuden ja osallisuuden kautta. (Soini ja Vehmasto 2014, 10-11.)

Omakoti Suomalainen Kuopiossa tarjoaa asumispalveluita ja päivätoimintaa tukea tarvitseville. Toimintaa ohjaa vihreä hoiva – ajattelu sekä yhteisöllisyys. Hoivapalvelujen tuottamisessa hyödynnetään asuinympäristön luontoa, luonnonmateriaaleja sekä omia kotieläimiä. Ohjaajaat hyödyntävät omia koiria eläinavusteisessa koiratoiminnassa. Asukkaiden työtä on eläimistä huolehtiminen, tallityöt sekä puutarhan ja ympäristön hoito. Omakoti Suomalaisessa on taidetupa Tuulia jossa järjestetään taideterapeutin ohjauksella virike- ja päivätoimintaa. Omakoti Suomalaisessa on Vikkelän talli joka tuottaa monipuolisia hevospalveluita palvelukotien asukkaille, muille erityisryhmille ja yksityisille harrastajille. Talliin on myönnetty Suomen ratsastajainliiton (SRL) Hevosavusteisten palveluiden

merkki. Talli tarjoaa hevosavusteista toimintaa ja sosiaalipedagogista hevostoimintaa. (Mehiläinen 2017.)

Attendo Juuan Hoiva Oy on perustettu vuonna 1999 ja sen tehtävä on tuottaa ympärivuorokautista asumispalvelua ikääntyneille ja mielenterveyskuntoutujille. Toiminta perustuu luontoarvoihin ja vihreä hoiva näkyy jokapäiväisessä toiminnassa. Yrityksellä on omia lampaita, kanoja, koiria sekä kissoja joiden hoitoon asukkaat osallistuvat aktiivisesti. Oman puutarhan satoa käytetään päivittäiseen ruuanvalmistukseen. Green care Finland ry on myöntänyt vuonna 2017 LuontoHoiva laatumerkin palvelulle: Luonto-, eläin – ja puutarha-avusteinen kuntouttava toiminta hoitokodissa. (Green care Finland s.a.)

7.2 Vihreä hoiva Ruotsissa ja esimerkkejä toiminnasta

Ruotsissa vihreää hoivaa on kehittänyt Ruotsin maatalousliitto. Grön omsorg-toiminta on vihreän hoivan muoto Ruotsissa. Se on mautiloilla tapahtuvaa hoitoa ja hoivaa ihmisille, jotka kuuluvat sosiaalihuoltolain piiriin ja tarvitsevat tukea ja palveluita toimintakyvyn ylläpitämiseksi. Toiminta on saanut innoituksen Norjan Inn på tunet-toiminnasta, siihen liittyen Ruotsin maatalousjärjestö LRF on tehnyt yhteistyötä Norjan kanssa. Toiminnan toteutuksessa on kaksi mallia. Maatila voidaan vuokrata kokonaisuudessa kunnalla, jolloin sosiaali- ja terveystoimi käyttää sitä kuntoutuksen tai hoivan toimintaympäristönä tai tila voi ottaa kokonaisvastuun toiminnasta.

Ruotsissa toinen vihreän hoivan käsitteistä on Gröna rehab. Toiminta on ihmisille, jotka tarvitsevat kuntoutumista, toimintakyvyn ylläpitämistä tai vahvistumista. Se on pääasiassa työtoimintaa ja se voi olla puutarha- tai eläinavusteista tai molempia. Työtä tehdään yhteistyössä sosiaalivakuutuslaitoksen, sosiaali- ja terveystoimen sekä osallistujien työnantajien kanssa. (Jääskeläinen 2016, 11.)

Grön Arena on Ruotsin kotitalousseuran (Hushållningsällskapet) organisoima kehittämis- ja toimintakonsepti. Sen tavoitteena on kehittää mautiloille sosiaali-, koulutus ja virkityspalveluja. Hålsans Natur on ruotsalainen yhdistys, joka tarjoaa luontoon tukeutuvia menetelmiä. Tavoitteena yhdistyksellä on levittää tietoa luonnon tuomista hyvinvointivaikutuksista ja edistää toimintaa, jossa luonnon parantavia voimia hyödynnetään. (Jääskeläinen 2016, 11.)

Göteborgs Handikappidklubbin omistaa vammaisten lasten vanhemmat ja ratsastajat. Se on perustettu vuonna 1988. Yrittäjä on fysioterapeutti ja ratsastusterapeutti, joka on erikoistunut traumaperäisten stressireaktioiden hoitoon. Osallistujat ovat lapsia ja aikuisia. Heillä on taustalla traumoja sekä stressireaktioita tai he ovat fyysisesti ja psyykkisesti kehitysvammaisia. Toiminta on osallistujien tarpeiden mukaan suunniteltu ja se voi olla yksilö- tai ryhmätoimintaa. Metsässä on kiertää aistirasustuspolku, joka on suunniteltu huolella niin, että ratsastuksesta saadaan monipuolinen hyöty. Hevosia voidaan taluttaa, jolloin ratsastaja voi keskittyä oman kehon tuntemuksiin ja oppia kehonhallintaa. Hevoset auttavat motivoitumiseen ja käytännön toimintaan tarttumiseen kuten siivoamiseen. Osallistuja hoitaa hevosta ja siivoaa sen karsinaa. Lampaita käytetään kuntoutuksessa esimerkiksi lauman elämää seuraamalla ja siitä oppimisella. Koiria on useita talliympäristössä. (Jääskeläinen 2016 25-27.)

Stallyckan i Mark on tila, joka pyrkii esteettömyyteen. Siellä on ollut Grönä Rehab- toimintaa vuodesta 2011. Tilalla pienimuotoista hyötykasviviljelyä sekä hevosia, koiria ja kaneja. Luonto- ja eläinaktiviteettaja tarjotaan räätälöidysti pienryhmissä tai yksin. Esimerkiksi päivätoimintaa, leirejä, ulkoilmapäiviä ja ratsastusta. Yhteistyössä toiminnassa on koulut ja työvoimatoimisto. Kunta rahoittaa palvelua 8-portaisen luokituksen mukaan. Luokitus on osallistujan toimintakyvyn ja avuntarpeen mukaan tehty. Toiminta on vammaispalvelulain mukaista toimintaa.

Tilalla työskentelee kaksi työntekijää ja heistä toinen on lainvaatimusten mukaan sosionomi. Lisäksi hänellä on terapiakoiraohjaajan koulutus. Palveluun voi tutustua vierailujaksolla ja sen jälkeen asiakas voi päättää haluaako osallistua toimintaa valinnanvapauslain mukaan. Jokaiselle tehdään henkilökohtainen suunnitelma ja tavoitteet, joiden toteutumisesta raportoidaan kuntaan. Laatu toiminnalle arvioidaan osallistujien viihtymisellä. Tilalla tapahtuvaa toimintaa esittelee myös toimintaan osallistuvat ihmiset. Käytössä on viikko-ohjelmataulu, jossa on osallistujien ja työntekijöiden kuvia havainnollistamassa, ketä on minäkin päivänä paikalla. (Jääskeläinen 2016, 26-28.)

Kärrämossan tilalla on eläimiä (hevosia, lampaita, kanoja, aaseja, koiria), kasvihuone sekä kuntoutuspuutarha. Ympäristö on tarkkaan suunniteltu, harmoninen siellä on kaarevia muotoja, puro, lampi sekä metsää. Kohtaamisella ja vuorovaikutuksella on suuri painoarvo. Eläimet ovat tilalla tärkeässä asemassa. Grön hälsä och rehab- toiminta perustuu Antonovskyn elämönhallintateoriaan, toiminnassa käytetään kyselylomaketta mukana olevien tavoitteiden asettelussa sekä toiminnan suunnittelussa ja arvioinnissa. Tilalla työskentelee sosionomi sekä sairaanhoitaja, joka on erikoistunut puutarhaterapiaan ja eläinavusteiseen toimintaan. Tiimiin kuuluu myös lääkäri sekä yhteistyökumppanina fysioterapeutti. Tilalla yhdistetään pedagogiikka, hoito, etiikka ja kohtaaminen. Ympäristö on rauhoittava ja seesteinen. (Jääskeläinen 2016, 31-33.)

7.3 Vihreä hoiva Norjassa ja esimerkkejä toiminnasta

Norjassa vihreä hoiva hyvin on maatilapainotteista. Kuntoutustyössä on mukana useita satoja maatiloja, joissa hyödynnetään vihreän hoivan menetelmiä hoidon ja oppimisen tukena. Palveluita järjestetään esimerkiksi lapsille (pedagogiset, erityistarpeet) sekä terveyspuolella riippuvuuden, kehitysvammaisten, mielenterveyden, dementia sairastavien ja maahanmuuttajien parissa. Termi Inn på tunet (=maatilan pihalla) (IPT) on Norjassa yleinen termi, joka yhdistää maatilat ja opetuksen. Norjassa toimintaa tarjotaan etenkin lapsille. (Nordic green care hanke 2014.)

Keski-Pohjanmaan koulutusyhtymä järjesti Nordic green care hankkeen vuosina 2013-2014 edistääkseen vihreän hoivan pohjoismaista yhteistyötä. Nordic Green care hankkeen yhteydessä vuonna 2014 suomalaisia, ruotsalaisia sekä norjalaisia ohjausryhmän jäseniä oli opintomatalla Norjan Trondheimissä. Siellä jäsenet tutustuivat kolmeen eri tilaan, jotka tarjosivat vihreän hoivan palveluita. Maatilat järjestivät päivätoimintaa tai pysyvää asumista asiakkailleen. Esimerkkinä toiminnasta Haugenin gård -tila. Sen omistaja Fritz Haugen on kouluttautunut erityisopettajaksi ja on perustanut tilalleen koululaisten erityisluokan. Hän tekee yhteistyötä lähikoulujen kanssa. Erityisluokan oppilaat tulevat tilalle 1-2 päivänä viikossa, jolloin he pääsevät opiskelemaan esimerkiksi matematiikkaa käytännön töiden yhteydessä. Tilalla oppilaat hoitavat eläimiä, liikkuvat ja retkeilevät luonnossa sekä

korjaavat esimerkiksi polkupyöriä ja traktoreita ohjatusti. Useat nuoret saavat kokea olevansa hyödyksi tehdessään jotakin käytännönläheistä tilalla. (Nordic green care hanke, 2014.)

Norjan valtio on investoinut 18 milj. Norjan kruunua Vihreän hoivan – toiminnan kehittämiseen vuosina 2010-2012. Toimintaa on kehitetty järjestelmällisesti. Norjassa yhteistyö maatalojen ja kuntoustustahojen kanssa on kehittynyttä. (Salovuori 2014, 16-17).

Camphill Rotvoll on Norjassa toimiva yhteisö jossa osallistujat osallistuvat oman kyvyn mukaan talon askareisiin. Yhteisön päämääränä on jakaa elämä kokonaisvaltaisesti ja antaa sijaa ihmisarvolle. Tilalla työskentelevä työnohjaaja asuu myös perheineen tilalla. Tilalla on erilaisia työpajoja, leipomo, mehustamo ja kutomo. Tilalla asuu myös lammas, pari hevosta, aasi sekä kissa. Tilalla työskentelee puutarhassa ja kasvihuoneessa, josta kuivattuja yrttejä pakataan myyntiin. Leipomon ja mehustamon tuotteet menevät myyntiin lähialueille. Lisäksi tilalla on myymälä. Tilalla työskentelee asukkaiden lisäksi Inn på tunet päivätoiminta-asiakkaat (kehitysvammaisia, mielenterveyskuntoutujia, työttömiä ja erityistarpeen tuessa olevia).

Tilan vieressä toimii myös Steiner koulu. Oppilaat tulevat joka päivä tunniksi hoitamaan eläimiä tai tekemään muita maatalan töitä. (Nordic green care hanke 2014.)

Engelsåsen gård on tila jossa työskentelee toimintaterapeutti sekä fysioterapeutti. Tila on kehittänyt toimintaansa 10 vuoden ajan. Asiakkaat ovat mielenterveyskuntoutujia jotka käyvät päivätoiminnassa sekä akuutista ja viikonloppuhoitoa tarvitsevat lastensuojeluasiakkaat. Tilauksesta tilalla järjestetään myös yritystapahtumia sekä kokouksia. Toiminta ajatuksen on yhteisöllisyys ja voimaantuminen. Tavoitteena on luoda merkityksellinen päivä asiakkaiden kanssa. Päivä rakentuu keskustelusta ja kuuntelusta, päätöksenteosta, vaihtelusta, fyysisestä aktiivisuudesta (erityisesti psyykepotilaille), kokemuksellisuudesta ja ilosta. Tilalla on hevosia, kaneja ja kissa sekä kesäisin myös lampaita. Tilalla tehdään maataloustöitä, puutöitä, siivotaan ja ulkoillaan. Tilalla panostetaan fyysiseen toimintaan, koska se parantaa yleiskuntoa, tasapainoa ja vaikuttaa kokonaisvaltaisesti ihmisen hyvinvointiin. (Nordic green care hanke 2014.)

8 VIHREÄÄ HOIVAA KÄSITTELEVÄT TAPAHTUMAT JA KOKOUKSET POHJOISMAISSA VUOSINA 2013-2017

Vuonna 2013 Norjassa järjestettiin konferenssi, joka liittyi pohjoismaiseen tutkimushankkeeseen "Green Care in the Nordic countries- a research field in progress". Siellä käsiteltiin vihreän hoivan eri menetelmiä. Mukana oli Norja, Ruotsi, Tanska, Islanti ja Suomi. Rahoittajana oli Norjan maatalous- ja elintarvikeministeriö. Vihreän hoivan toiminta on laajaa ja kohdistuu monenlaisiin asiakasryhmiin pohjoismaissa mm. koulut, hoitolaitokset sekä ulkoilu ja liikunta. Ongelmana huomattiin puuttuva tutkimus- ja teorian tieto vihreän hoivan hyödyistä, vaikka käytössä oli laajasti kokemuksia, raportteja ja hyviä yksittäisiä hankkeita pohjoismaista. Vihreän hoivan menetelmät ja ymmärrys poikkesivat pohjoismaiden välillä. Terveystieteiden eri sektorit ovat enemmän samankaltaista pohjoismaiden välillä kuin muualla euroopassa ja näin ollen edellytykset vihreän hoivan yhteistyölle ovat suuret. (Berget, Lidfors, Pálsdóttir, Soini ja Thodberg 2012, 5-6.)

Pohjoismaista yhteistyötä vihreän hoivan saralla edistääkseen Keski-Pohjanmaan koulutusyhtymä perusti Nordic green care hankkeen. Hankkeen toiminta-aika oli 1.1.2013 - 31.12.2014. Hanketta rahoitti Euroopan maaseudun kehittämisen maatalousrahasto. Hankkeessa oli mukana suomen lisäksi Ruotsi ja Norja. Jokaiseen hankemaahan tehtiin opintomatka, jonka aikana järjestettiin seminaareja, verkostotapaamisia sekä yritysvierailuja. (Paavola, 2013.) Opintomatkat tehtiin Suomesta hankkeen puitteissa Ruotsin Vämlandiin 11.-13.11.2013 ja Norjan Trondheimiin 6.-8.5.2014. Opintomatkoilla tutustuttiin kohdemaiden vihreän hoivan palveluntuottajien tarjontaan. Opintomatkoista on luettavissa matkaraportit. Raporteista käy ilmi, että Pohjoismaista yhteistyötä toivotaan vihreän hoivan leviämiseksi ja tiedon välittämiseksi.

Kristiandandissa Norjassa pidettiin 30.10-1.11.2017 konferenssi "Nordic research conference in Green Care and nature based interventions". Konferenssissa oli puhujia kaikista Pohjoismaista. Siellä käsiteltiin Vihreää hoivaa eri maiden näkökulmasta.

Konferenssissa pidettiin paneelikeskustelu, jossa oli mukana edustajat muista Pohjoismaista paitsi Islannista. Paneelissa sekä konferenssin aikana käymissäni keskusteluissa kävi ilmi, että suomalainen Green Care -verkosto ja laatutyö on pitkällä verratuna moneen muuhun maahan. Esimerkiksi Ruotsissa ei ole yhtenäistä kattojärjestöä Green Care -toiminnalle ja Tanskassa sitä ollaan juuri luomassa. Norjassa on yli 500 maatilaa Inn på tunet -systeemi maataloille, jotka tarjoavat erilaisia kasvatus- ja hoivapalveluja, mutta se toimii hieman eri tavalla kuin muissa Pohjoismaissa siinä mielessä, että valtio ja kunnat osallistuvat toiminnan rahoittamiseen ja valvontaan. Norjassakin kaivattiin lisää monialaista tutkimusta toiminnan vaikutuksista. Paneelikeskustelussa todettiin, että Green Care -menetelmien avaamista tutkimuksen avulla tarvitaan: mikä on se "vaikuttava aine" toiminnassa ja mitä elementtejä tarvitaan, jotta toimintamalleja voidaan monistaa. Kaikkiällä haasteeksi koettiin Green Care -toimintaan saatava riittävä rahoitus ja toiminnan markkinointi. (Lipponen 2017.)

9 POHDINTA

9.1 Eettisyys ja luotettavuus

Kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa luotettavuutta ja eettisyyttä voidaan täsmentämällä sen eri vaiheet (Kangasniemi ym. 2013, 292). Työssämme olemme esittäneet selkeästi kirjallisuuskatsauksen eri vaiheet. Tiedonhaun prosessi sekä tulokset on tuotu työssä asianmukaisesti esille. Käytetyt hakusanat ja mukana olleet tutkimukset sekä matkaraportit ovat työssä selkeästi, että kuka vain pystyy ne löytämään sekä hyödyntämään.

Opinnäytetyömme haasteita olivat vihreän hoivan uutuus aiheena sekä tieteellisen tiedon vähyys, joka loi omat haasteensa tutkimuseettiseltä kannalta. Jouduimme itse tekijöinä arvioimaan tietolähteiden luotettavuutta. Opinnäytetyöllä oli selkeä tutkimuskysymys ja valittu aineisto antoi vastauksen kirjallisuuskatsauksen tutkimuskysymykseen.

Kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa luotettavuus on kytköksissä eettisyyteen. Eettisyyttä voidaan ilmentää kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa siten, että tutkimuskysymys on esitetty selkeästi. Aineistomateriaalia tulisi käsitellä tutkimusetiikan mukaan rehellisesti ja oikeudenmukaisesti. (Kangasniemi ym. 2013, 297.)

9.2 Opinnäytetyön tekijöiden pohdintaa vihreästä hoivasta

Samaan aikaan kun teknologia ja ihmisten hoivakulttuuri kehittyvät, ovat myös vaihtoehtoiset hoivamenetelmät, luonto sekä luonnonmukaisuus esillä ihmisen kokonaisvaltaisessa hyvinvoinnissa. Vasta viime vuosina on kiinnostuttu uudella tavalla luontoyhteyden psyykkisistä vaikutuksista. Luontoon pysähtyminen voi olla nykyihmiselle eksoottinenkin kokemus kaiken teknologian keskellä. Luonto on pohjoismaissa ainutlaatuinen ja moninainen. Suomessa luontoon pääseminen on helppoa myös kaupungeissa. Lääkkeettömät hoitomenetelmät hoivan tukena ovat ilmiönä kiinnostavia. Kestävä kehitys, ekologisuus, luontoon pysähtyminen, stressittömyys ja yksinkertaisuus kiehtovat modernia ihmistä.

Ekopsykologiselta kannalta vihreä hoiva on tärkeä osa ihmisen perushyvinvointia. Ekopsykologia on psykologian suuntaus, joka kehittyi 1970-1980 -luvulla. Siinä keskitytään luonnon läheisyyteen sekä pyritään estämään luonnosta vieraantuminen. Ekopsykologian mukaan ihmisen hyvinvointiin vaikuttavat psyykkisten, fyysisten ja sosiaalisten tekijöiden lisäksi ympäristö. (Suomi ym. 2016, 29.) Vihreän hoivan ja voiman tuomat hyödyt ihmisen psyykkiseen ja fyysiseen terveyteen ovat mielestämme mittaamattoman suuret.

Opinnäytetytä tehdessämme tutustuimme vihreään hoivaan monipuolisesti. Monessa lähteessä esille nousi toiminnan luovuus. Toimijoilla on melko vapaat kädet tarjotessaan vihreää hoivaa. Vihreän hoivan leviämisen ja saatavuuden lisäämiseksi olisi kuitenkin mielestämme tärkeää, että saataisiin selkeät kehykset ja puitteet toiminnalle. Vihreän hoivan toiminnan edellytyksenä on ammatillisen

osaamisen täydentäminen. Neuvonnallista ja koulutuksellista tukea tarvitaan toimintatavan käyttöönottoon, laadunhallintaan ja asiakaslähtöisten ratkaisujen luomiseen. Vakiintuneen kansallisen toimijan nimeäminen ja eri hallinnonalojen ministeriöiden sitoutuminen nopeuttaisi ja tehostaisi alan ratkaisujen luomista. (Vehmasto 2014, 3.) Lakeja ei Suomessakaan vielä ole koskien yksinomaan vihreää hoivaa. Vaikka mitä tahansa luonnossa tapahtuvaa toimintaa ei voi vihreäksi hoivaksi kutsua, on vihreä hoiva kuitenkin melko epäselvää ja eri lähteissä sitä kuvataan eri tavoin. Yhtenäistäminen ja selkeät kuvaukset auttaisivat monia toimijoita ja rohkaisivat uusia yrittäjiä alalla. Tarjonnan moninaisuus ja luovuus toisaalta mahdollistavat sen, että useille asiakas- ja potilasryhmille voidaan tarjota yksilöllistä hoivaa.

Toiminta on monissa maissa vielä pienimuotoista. Uskomme, että vihreälle hoivalle olisi suuremmat markkinat, mitä tarjonta täällä pohjoismaissa on nyt. Samankaltainen ilmasto ja maantieteelliset olot sekä pienet kulttuurierot tekevät vihreän hoivan pohjoismaisesta yhteistyöstä helpompaa. Ihmisten liikkuvuus eri maiden välillä sekä lyhyet välimatkat helpottavat toimijoiden yhteistyötä. Vihreän hoivan tieto on paljolti kokemustiedon varassa. Olisi erittäin tärkeää jatkuvuuden kannalta jakaa tätä tietoa ja jalostaa toimintaa pidemmälle, jotta vihreä hoiva voisi tulevaisuudessa kehittyä. Omakoti Suomalaisessa vihreän hoivan toiminta on laajaa; lähestulkoon kaikki vihreän hoivan menetelmät ovat käytössä.

Vihreän hoivan tarjonta kohdistuu pääasiassa aikuisiin kuntoutujiin, kehitysvammaisiin sekä lapsiin. Vihreän hoivan mahdollisuudet vanhusparissa lienee tulevaisuuden kysymys. Suomessa vanhus- ja hoivahuolto on suurennuslasin alla suurten ikäluokkien kasvaessa. Vihreän hoivan mahdollisuudet dementiaa sairastavien parissa esimerkiksi päivätoimintana voisi olla nykypäivää. Hoivakodeissa käyvien kaverikoirien suuresta suosiosta voisi ajatella, että myös muut vihreän hoivan menetelmät voisivat olla suosittuja ja hyödyllisiä suurten ikäluokkien keskuudessa. Aiheesta löytyi pohdintaa yhdestä opinnäytetyössämme käytetyistä lähteistä: Green care in the Nordic countries: a research field in progress (2012, 30-32.) Tämän mukaan Norjassa ollaan kiinnostuttu dementiaa sairastavien vanhusparissa tehtävästä vihreästä hoivasta, mutta asiaan kaivataan vielä näyttöön perustuvaa tietoa.

Käydessämme aineistoa läpi, huomasimme, että vihreän hoivan tarjonnan rahoitus ja markkinointi julkisella sektorilla on erittäin vähäistä Suomessa. Tällä hetkellä vihreän hoivan palveluita saa Suomessa lähinnä yksityiseltä sektorilta. Suomessa yksityiselle puolelle hoitoon pääsyä helpottaa palvelusetelien käyttö, toki itsemaksavanakin pääsee palveluiden piiriin. Kunnat ja kaupungit voivat ostaa hoivapalveluita yksityiseltä ja tarjota niitä julkisen palvelun hinnalla asiakkaille. Näin on myös Omakoti Suomalaisessa; asukkaat maksavat itse asuntonsa vuokran, mutta hoiva- ja päivätoiminnan palvelut Omakoti Suomalaiselta ostaa kunta. Halutessaan vihreän hoivan palveluita on asiakkaan kuitenkin tiedettävä mistä sitä voi hakea. Norjassa toimintaa rahoittaa julkinen puoli. Voisi kuvitella, että toiminnan saatavuutta helpottaisi julkinen rahoitus ja markkinointi. Toisaalta julkisen sektorin mukaan tulo vihreän hoivan rahoittamiseen ja levittämiseen vaatisi useita tutkimuksia ja tuloksia vihreän hoivan hyödyistä kuin mitä nyt on saatavilla. Toiminnalle tulisi myös tällöin asettaa selkeät rajat, suunnitelmat sekä mahdollisesti myös lakeja toiminnan laadun turvaamiseksi.

Tulevana sairaanhoitajana on hyvä, että on tietoa vaihtoehtoisista hoitomenetelmistä ja toimintamalleista. Erilaisten menetelmien oppimisen ja omaksumisen myötä voi tarjota niistä kiinnostuneille asiakkaille yksilöllistä hoivaa. Hoitotyön kuormittavuudesta ja hoitajien työssäjaksamisesta puhuttaessa on syytä myös kiinnittää huomiota työpaikkaan. Vihreän hoivan hyödyt työntekijälle itselleen tulee myös ottaa huomioon tulevaisuuden työpaikkoja mietittäessä; on täysin eriasia työskennellä hoitajana hoivatyössä luonnon tai eläinten parissa kuin osastotyössä sairaalassa. Hoitajan työssäjaksaminen, työn sekä omasta hyvinvoinnista huolen pitäminen voivat tulevaisuudessa yhdistyä. Työssämme olemme puhuneet vihreän hoivan hyödyistä asiakkaa näkökulmasta. Uskomme, että vihreä hoiva voi lievittää stressiä ja tuottaa mielihyvää myös työntekijälle itselleen ikään kuin työn lomassa.

Vihreä hoiva on tulevaisuutta, kestävän kehityksen mukaista, luovaa hoivaa.

LÄHTEET JA TUOTETUT AINEISTOT

BERGET, Berget. LIDFORS, Lena. PÁLSDÓTTIR, Anna Maria. SOINI, Katriina ja THODBERG, Karen 2012. Green Care in the Nordic countries – a research field in progress. [verkkodokumentti]. Norwegian University of Life Sciences [Viitattu 2018 -4-25]. Saatavissa:

<https://www.uia.no/en/content/download/63371/736816/file/Green%20Care%20abstract%20book.pdf>

EVIRA. 2017. Eläinsuojelulainsäädäntöä koottuna. [verkkojulkaisu.] Evira.fi. Oppaat. [Viitattu 2018-11-8]. Saatavissa:

<https://www.evira.fi/tietoa-evirasta/julkaisut/elaimet/oppaat/>

Eläinavusteista toimintaa tarjoavat yhdistykset ja ryhmät. [viitattu 2018-6-29]. Saatavissa:

<http://www.hevostoiminta.net>, <http://www.suomenratsastusterapeutit.fi>, <http://www.kasvatus-kuntuskoirat.fi>, <http://www.kennelliitto.fi>, <http://www.suomenkarvakaverit.fi>

GREEN CARE FINLAND, s.a. Dokumentit ja Osaaminen [KUVIO 3.] Gcfinland.fi. Saatavissa:

http://www.gcfinland.fi/images/kuvapankki/maxi/osaamisvaateen-sisaltokuva_438.jpg

GREEN CARE FINLAND, s.a. Green care Finlandin eettiset ohjeet [LIITE 1.] Gcfinland.fi. Saatavissa:

<http://www.gcfinland.fi/yhdistys/yhdistyksen-eettiset-ohjeet/>

GREEN CARE FINLAND, s.a. Green care-perusosaamisvaatimuksen täyttävät koulutuksen järjestäjät [verkkojulkaisu] Gcfinland.fi. [Viitattu 2018-11-4.] Saatavissa:

<http://gcfinland.fi/laatu/green-care--laatumerkkien-hakuprosessi/green-care--perusosaamisvaatimukset-tayttavat-koulutuksen-jarjestajat/>

GREEN CARE FINLAND, s.a. Eläinavusteiset menetelmät [verkkojulkaisu.] Gcfinland.fi. [Viitattu 2018-6-29.] Saatavissa:

<http://www.gcfinland.fi/green-care-/menetelmat/elainavusteiset-menetelmat/>

GREEN CARE FINLAND, s.a. Laatu [verkkojulkaisu.] Gcfinland.fi [Viitattu 2018-10-10.] Saatavissa:

<http://www.gcfinland.fi/laatu/>

GREEN CARE FINLAND, s.a. Green care laatumerkkien hakuprosessi [KUVIO 4.] Saatavissa:

<http://gcfinland.fi/laatu/green-care--laatumerkkien-hakuprosessi/>

GREEN CARE FINLAND, s.a. Green care Finlandin laatumerkin hakuohjeet [LIITE 2.] Gcfinland.fi. Saatavissa:

<http://gcfinland.fi/tiedostopankki/219/Laatumerkkien-hakuprosessi.pdf>

GREEN CARE FINLAND, Myönnetyt laatumerkit, s.a. [verkkajulkaisu.] Gcfinland.fi [Viitattu 2018-11-8.] Saatavissa:

<http://www.gcfinland.fi/laatu/myonnetyt-laatumerkit/>

GREEN CARE FINLAND, s.a. Luontohoiva&Luontovoima [verkkajulkaisu.] Gcfinland.fi [Viitattu 2018-6-29.] Saatavissa:

<http://www.gcfinland.fi/green-care-/luontohoiva---luontovoima/>

GREEN CARE FINLAND, s.a.Luontohoiva&Luontovoima [KUVIO 1.] Gcfinland.fi. Saatavissa:

http://www.gcfinland.fi/images/kuvapankki/maxi/hoiva_voima_19.12.16_364.jpg

GREEN CARE FINLAND, s.a.Luontohoiva&Luontovoima, esimerkkejä toiminnasta [KUVIO 2.] Gcfinland.fi. Saatavissa:

http://www.gcfinland.fi/images/kuvapankki/maxi/hoiva_voima_2_19.12.16_361.jpg

GREEN CARE FINLAND, s.a. Maatilan käyttö [verkkajulkaisu.] Gcfinland.fi [Viitattu 2018 -6-29.] Saatavissa:

<http://www.gcfinland.fi/green-care-/menetelmat/maatilan-kaytto/>

GREEN CARE FINLAND, s.a. Yhdistyksen eettiset ohjeet [verkkajulkaisu.] Gcfinland.fi [Viitattu 2018-6-29.] Saatavissa:

<http://www.gcfinland.fi/yhdistys/yhdistyksen-eettiset-ohjeet/>

GRÖN ARENA GÅRDAR I VÄRMLAND, s.a. Grönä arena- merkki [KUVIO 6.] Gronarenagardarivarmland.se. Saatavissa:

<http://www.gronarenagardarivarmland.se/>

HAAPALA, Eija ja SUOMELA-MARKKANEN, Tiina. 2018. Kysely eläinavusteisesta terapiasta. [verkkodokumentti]. Kela. [Viitattu 2018-8-28]. Saatavissa:

https://www.kela.fi/documents/10180/751941/el%C3%A4navusteinen_terapia.pdf/c55d1afe-99e4-4df3-8fda-2b1426d08785

HAMUNEN, Heikki. 2018. Koira tehostaa fysioterapeutin työtä. [verkkajulkaisu] Tehy.fi. [Viitattu 2018-10-21] Saatavissa:

<https://www.tehylehti.fi/fi/tyoelama/koira-tehostaa-fysioterapeutin-tyota-kukaan-ei-ole-nyrpistanyt-venaansa>

HEVOSOPISTO, s.a. Ratsastusterapiakoulutus. [verkkajulkaisu] Hevosopisto.fi [viitattu 2018-10-21.] Saatavissa:

<http://www.hevosopisto.fi/ratsastusterapia/>

INN PÅ TUNET NORGE, s.a. Inn på tunet. [verkkojulkaisu]Innpatunet.no [viitattu 2018-20-9] Saatavissa:

<http://www.innpatunet.no/default.asp?innholdid=1388>

INN PÅ TUNET, s.a. Inn på tunet- laatumerkki. [KUVIO 5.] Saatavissa:

<http://www.innpatunet.no/default.asp>

IKÄHEIMO, Kaija. Toim. 2013 Karvaterapiaa – Eläinavusteinen työskentely Suomessa. Helsinki; Solution Models House.

JÄÄSKELÄINEN, Arja. 2016. Luontoon tukeutuva kuntoutustoiminta Ruotsissa. [verkkojulkaisu]Lapin ammattikorkeakoulu. [Viitattu 2018-9-5]. Saatavissa:

<http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/121967/D%203%202016%20Jaaskelainen.pdf?sequence=3>

KAHILANIEMI, Eeva. 2016. Eläinavusteinen interventio asiakkaan toiminnallinen tukeminen koira-avusteisin menetelmin. Viestipaino.Tampere

KIHLSTRÖM-LEHTONEN, Heidi. 2013. Koirat kasvatus- ja kuntoutustyössä ry. Julkaisussa:

IKÄHEIMO, Kaija (toim.) Karvaterapiaa-Eläinavusteinen työskentely Suomessa. Helsinki: Solutions Models House, 88-98.

KANGASNIEMI, Mari, UTRIAINEN, Kati, AHONEN, Sanna-Mari, PIETILÄ, Anna-Maija, JÄÄSKELÄINEN, Petri, LIIKANEN, Eeva 2013. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus: eteneminen tutkimuskysymyksestä jäsenettyyn tietoon. Hoitotiede 291-301.

LIPPONEN Maija. 2017. Nordic research conference in Green Care and nature-based interventions. [verkkodokumentti.] Gcfinland.fi. [Viitattu 2018-15-9] Saatavissa:

<http://www.gcfinland.fi/tiedostopankki/453/Matkaraportti-Nordic-research-conference-in-Green-Care.pdf>

LÄÄPERI, Raija ja PUROMÄKI, Henna. 2014. Kohti Suomalaista green care laadunhallintaa. Julkaisussa: VEHMÄSTO, Elina (toim.) Green Care-toimintatavan suuntaviivat Suomessa. 49-94 [verkkodokumentti] MTT. [Viitattu 2018-9-11.] Saatavissa:

<http://jukuri.luke.fi/bitstream/handle/10024/482161/mttkasvu20.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

MEHILÄINEN. 2017. Vammaispalvelut Omakoti Suomalainen. [verkkojulkaisu] Vammaispalvelut.mehilainen.fi. [Viitattu 2018-11-8.] Saatavissa:

<https://vammaispalvelut.mehilainen.fi/omakoti-suomalainen>

NORDIC GREEN CARE HANKE. 2013. Nordic green care hanke – opintomatka Ruotsin Värmlandiin. [verkko dokumentti]. Nordic green care. [Viitattu 2018-1-11] Saatavissa:

<http://projekti.kpedu.fi/data/liitteet/083c170af04e4e62bba0df9d864e9f56.pdf>

NORDIC GREEN CARE HANKE. 2014. Nordic green care hanke- opintomatka Norjan Trondheimiin. [verkkodokumentti]. Nordic green care hanke. [Viitattu 2018-20-10] Saatavissa:

http://www.gcfinland.fi/tiedostopankki/104/Nordic-Green-Care_hanke-Opintomatka-Norjaan-Trondheimiin.pdf

PAAVOLA Tiina. 2013. Nordic green care hanke -esittelyopas. [verkkodokumentti]. Nordic green care. [Viitattu: 2018-15-10] Saatavissa:

<http://projekti.kpedu.fi/data/liitteet/51e7202d1e2149b88634d35a4053df74.pdf>

PALOLA, Leni. 2013. Ratsastusterapian mahdollisuudet. Julkaisussa: IKÄHEIMO, Kaija (toim.) Karva-terapiaa- Eläinavusteinen työskentely Suomessa. Helsinki: Solutions Models House, 159-170.

SALOVUORI, Tuomo. 2014. Luonto kuntoutumisen tukena. Mediapinta, 22.

SKYTTÄ, Teija. 2014. Luontolähtöiset hyvinvointi palvelut: Opas asiakastyöhön ja palveluiden kehittämiseen. [verkkojulkaisu] Mikkelin Ammattikorkeakoulu. [Viitattu 2018 -6-29.]. Saatavissa:

<http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/81448/URNISBN9789515884305.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

SOINI, Katriina. VEHMASTO, Elina. 2014 Kohti Suomalaista Green Care toimintapaa. Julkaisussa: VEHMASTO, Elina. Green Care-toimintatavan suuntaviivat Suomessa. 8-28 [verkkodokumentti]. MTT. [Viitattu 2018-11-9] Saatavissa:

<http://jukuri.luke.fi/bitstream/handle/10024/482161/mttkasvu20.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

STOLT, Minna. AXELIN, Anna, SUHONEN, Riitta. 2015. Kirjallisuuskatsaus hoitotieteessä. Turun yliopisto. Turku.

SUOMI Asta, JUUSOLA Mervi ja ANUNDI, Eeva. 2016. Vihreä hoiva ja voima. Tallinna: Raamtutrukoda, 9.

VEHMASTO, Elina. 2014. Green Care-toimintatavan suuntaviivat Suomessa. [verkkodokumentti]. MTT. [Viitattu 2018-24-9.] Saatavissa:

<http://jukuri.luke.fi/bitstream/handle/10024/482161/mttkasvu20.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

LIITE 1: GREEN CARE FINLAND EETTISET OHJEET

1. Luontosuhde

Luonnon elvyttävyyden arvostaminen

Ihminen on osa luontoa. Green care tähtää ihmisen alkuperäisen luontosuhteen vahvistamiseen. Green care -toiminta perustuu luontoelementtien elvyttävyyteen ja/tai hyvinvointia lisäävään vaikutukseen.

Luontoympäristö ja vastuullisuus

Green care -palveluntarjoaja ottaa huomioon toiminnan vaikutukset luontoon ja edistää luonnon säilymistä tuleville sukupolville. Hän etsii toiminnassaan kestäväen kehityksen mukaisia ratkaisuja. Toiminnassa otetaan huomioon kotimaisuus, paikallinen kulttuuri ja paikalliset ihmiset sekä heidän elinkeinomahdollisuutensa. Toimiessaan luontoympäristössä green care -palveluntarjoaja kunnioittaa luontoon liittyviä arvoja ja oikeuksia, kuten jokamiehen oikeuksia.

Eläinten kunnioittaminen ja suojelu

Eläimet ovat green care -toiminnassa yhteistyökumppaneita, eivät käyttöesineitä. Green care -ammattilaisen tehtävä on huolehtia eläinten hyvinvoinnista, viihtyvyydestä, turvallisuudesta ja siitä, että toiminnassa noudatetaan eläinsuojelulain ja asetusten vaatimuksia. Green care -toimijan, joka kouluttaa eläimiä tai käyttää eläimiä työssään, on omattava riittävät tiedot eläimistä sekä niiden kouluttamisesta, hoitamisesta ja hyvinvoinnin vaatimuksista.

2. Ammatillisuus

Ammattimaisuus

Green care -palveluntarjoaja työskentelee ammattitaitoisesti noudattaen toiminnassaan lakeja ja asetuksia sekä hyviä tapoja. Hän on rehellinen osaamisensa rajoista itselleen ja muille. Hän harjoittaa yritystoimintaa vastuullisesti ja työhönsä sitoutuen. Green care - palveluntarjoaja ylläpitää ja kehittää ammatillisia tietoja ja taitoja muun muassa seuraamalla säännöllisesti alan julkaisu- ja toimintaa sekä osallistumalla alan koulutuksiin ja järjestötoimintaan. Hän myös huolehtii työntekijöiden ammattitaidon kehittymisestä sekä omalta osaltaan siirtää ammattitaitoaan seuraaville sukupolville.

Green care -palveluntarjoaja kertoo palveluistaan asiakkaille, antaen asiakkaille selkeän kuvan toiminnan sisällöstä, perusteista ja tavoitteista. Green care -palveluntarjoaja harkitsee green care -menetelmien soveltuvuuden kullekin asiakkaalle yksilöllisesti toimintarajoitteet ja tarpeet huomioiden.

Menetelmien tavoitteellinen ja vastuullinen käyttö

Green care -toiminta on aina tavoitteellista ja vastuullista. Menetelmien ja toimintaympäristön valinnassa ja käytössä tulee noudattaa erityistä harkintaa ja vastuullisuutta. Toimintamenetelmien tulee perustua tutkimustietoon. Menetelmiä käytettäessä tulee kunnioittaa menetelmille erikseen asetettuja vaatimuksia ja ohjeistuksia.

Laatu ja turvallisuus

Turvallisuus tarkoittaa psyykkistä, fyysistä ja sosiaalista turvallisuutta. Green care - palveluntarjoaja tarjoaa asiakkailleen laadukkaita ja turvallisia tuotteita ja palveluita. Hän huolehtii töistään siten, että niille asetetut vaatimukset

saavutetaan. Palveluntarjoaja arvioi säännöllisesti työnsä laatua ja turvallisuutta. Hän perehtyy myös green care -toiminnan laadun kehittämiseen.

Yhteistyö toimijoiden kesken

Green care -palveluntarjoaja edistää alalla toimivien hyviä keskinäisiä suhteita ja yhteistyötä. Hän arvostaa alan muiden ammattilaisten osaamista ja tukee toisia green care -toimijoita heidän työssään ja ammatillisessa kehityksessä. Green care -palveluntarjoaja ylläpitää ja kohottaa green care -toiminnan arvoa oman toimintansa kautta.

3. Asiakassuhde

Kokemuksellisuuden ja osallisuuden arvostaminen

Hyvinvointia lisäävät vaikutukset syntyvät muun muassa osallisuuden ja kokemuksellisuuden avulla. Ammatillaisen on myös edistettävä asiakkaansa sen kaltaista osallisuutta, joka lisää hänen mahdollisuuksiaan vaikuttaa elämänsä koskeviin päätöksiin ja toimiin. Ihmisellä on oikeus itsenäiseen päätöksentekoon palveluja käyttäessään, silloin kun tämä ei ole ristiriidassa kenenkään hyvinvoinnin, turvallisuuden tai yhteisön toimintaohjeiden kanssa.

Ihmisoikeuksien ymmärtäminen ja hyväksyminen

Green care -ammattilaisen on kohdeltava asiakasta tasavertaisesti ja kokonaisvaltaisesti hänen asemastaan, elämäntilanteestaan, sukupuolestaan, iästään, uskonnostaan, kulttuuristaan, rodustaan, vakaumuksestaan ja mielipiteestään riippumatta. Green care -toimijan tehtävänä on puolustaa asiakkaina olevien ihmisten tarpeita niin pitkälle kuin se käytettävissä olevien voimavarojen mukaan on mahdollista. Hänen tulee vastustaa syrjimistä ja toimia syrjäytymisen ehkäisemiseksi ja poistamiseksi. Green care -toimija kunnioittaa asiakkaan itsemääräämisoikeutta ja vapautta myös ideologisissa kysymyksissä eikä käytä väkivaltaa missään muodossa.

Ammattilaisen on pyrittävä ottamaan huomioon asiakkaansa kaikki elämänalueet ja kohtaamaan hänet paitsi yksilönä myös osana perhettä ja osana ympäröivää yhteisöä ja yhteiskuntaa. Asiakasta autetaan omien vahvuksiensa tunnistamisessa ja kehittämisessä.

Luottamuksellisuus

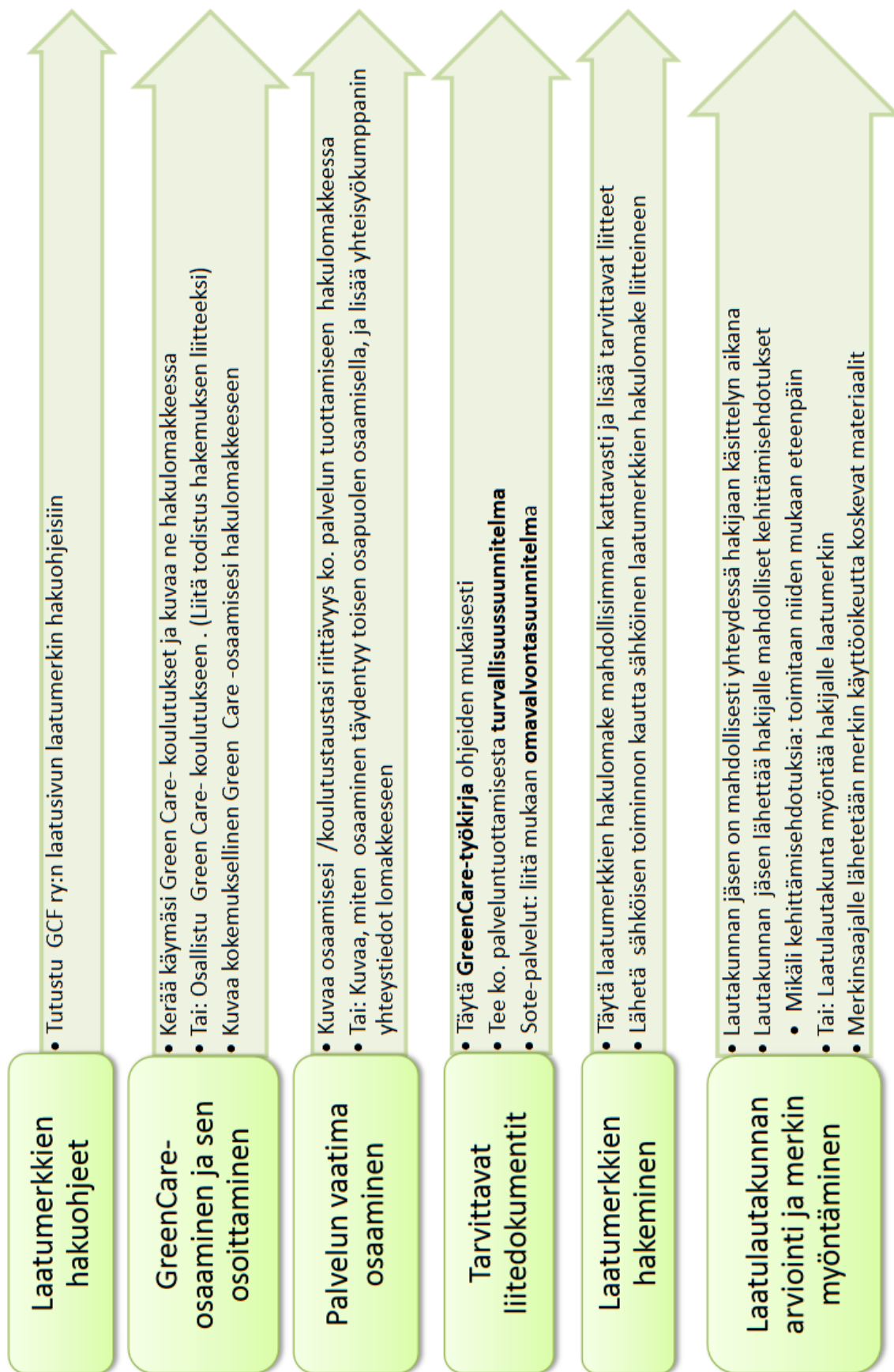
Green care -ammattilainen suojaa asiakassuhteen luottamuksellisuutta ja noudattaa salassapitovelvollisuutta. Tietojen luovuttamisessa green care -toimija noudattaa tietosuojaa koskevaa lainsäädäntöä.

(Green Care Finland Ry)

LIITE 2: GREEN CARE LAATUMERKIN HAKUPROSESSI SUOMESSA

Laatumerkkien hakuprosessi

LIITE 3: SOSIAALI- JA TERVEYSPALVELUIHIN LIITTYVÄÄ LAINSÄÄDÄNTÖÄ

LAINSÄÄDÄNTÖ	MUUT OHJEET
Asiakkaat ja asiakkaiden oikeudet	
Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (22.9.2000/812)	Eri alojen eettiset ohjeet
Henkilötietolaki (22.4.1999/523)	Eri alojen laatukriteeristöt ja -suositukset
	Kelan standardit
	Kuluttajaviraston ohje kulutustavaroista ja kuluttajapalveluksista annettavista tiedoista
	Kuluttajaviraston ohje ratsastuspalveluiden turvallisuuden edistämiseksi
Henkilöstö ja henkilöstön pätevyys	
Laki yksityisten sosiaalipalvelujen valvonnasta (9.8.1996/603)	Kelan standardit
Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista (29.4.2005/272)	Yksityisten sosiaalipalveluiden lupahakemuksen vaatimukset (AVI / Valvira)
Laki terveydenhuollon ammattihenkilöistä (28.6.1994/559)	
Alakohtainen erityislainsäädäntö: Lastensuojelulaki (417/2007), laki lasten päivähoidosta (36/1973), laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista (380/1987), laki kehitysvammaisten erityishuollosta (519/1977), mielenterveyslaki (1116/1990), päihdehuoltolaki (41/1986), laki kuntouttavasta työtoiminnasta (189/2001)	
Työturvallisuuslaki (23.8.2002/738)	
Työaikalaki (9.8.1996/605)	
Tasavertaisuus	
Yhdenvertaisuuslaki (20.1.2004/21)	
Työsopimuslaki (26.1.2001/55)	
Laki lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä (14.6.2002/504)	
Turvallisuus	
Turvallisuussuunnittelu ja riskien kartoitus, hätätilanteet	
Kuluttajaturvallisuuslaki (22.7.2011/920)	Kuluttajaviraston ohje ohjelmajärjestelmien turvallisuuden edistämiseksi
Laki kuluttajatarvikkeiden ja kuluttajapalvelusten turvallisuudesta (75/2004)	Kuluttajaviraston ohje ratsastuspalveluiden turvallisuuden edistämiseksi
Työturvallisuuslaki (23.8.2002/738)	Kelan standardit
Tietoturva ja salassapitovelvollisuus	
Henkilötietolaki (22.4.1999/523)	
Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (22.9.2000/812)	
Varusteet	
Laki (75/2004) ja asetus (613/2004) kuluttajatarvikkeiden ja kuluttajapalvelusten turvallisuudesta	Kuluttajaviraston ohje ratsastuspalveluiden turvallisuuden edistämiseksi
Asetus kuluttajatarvikkeista ja kuluttajapalveluksista annettavista tiedoista (613/2004)	Kuluttajaviraston ohje kulutustavaroista ja kuluttajapalveluksista annettavista tiedoista

LAINSÄÄDÄNTÖ	MUUT OHJEET
Vakuutukset	
Tapaturmavakuutuslaki (20.8.1948/608)	Kelan standardit
Potilasvahinkolaki (25.7.1986/585)	Kuluttajaviraston ohje ohjelmapalveluiden turvallisuuden edistämiseksi
Eläimet, kasvit, luonto ja ympäristö	
Eläinsuojelulaki (4.4.1996/247) ja -asetus (7.6.1996/396)	Kuluttajaviraston ohje ratsastuspalveluiden turvallisuuden edistämiseksi
Maa- ja metsätalousministeriön päätös 14/EEO/1998	Kuluttajaviraston ohje ohjelmapalveluiden turvallisuuden edistämiseksi
Ympäristönsuojelulaki (4.2.2000/86)	
Muu ympäristölainsäädäntö	
Toimintaprosessi	
Suunnittelu, talous ja neuvonta	
Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (22.9.2000/812)	Kelan standardit
Laki potilaan asemasta ja oikeuksista (17.8.1992/785)	Toimintasuunnitelma (AVI / Valvira)
Laki yksityisten sosiaalipalvelujen valvonnasta (9.8.1996/603)	Terveydensuojelulain 13§:n mukaisen ilmoitusmenettelyn soveltamisohje - sosiaalialan laitokset ja huoneistot (STTV)
Terveydensuojelulaki (19.8.1994/763)	Rahoittajan vaatimukset
Toiminnan luonne ja seuranta	
Laki yksityisistä sosiaalipalveluista (22.7.2011/922)	Omavalvontasuunnitelma (AVI / Valvira) http://www.valvira.fi/ohjaus_ja_valvonta/sosiaalihuolto/omavalvonta
Laki yksityisestä terveydenhuollosta (9.2.1990/152)	Kelan standardit
Toimitilat ja toimintaympäristö	
Laki yksityisten sosiaalipalvelujen valvonnasta (9.8.1996/603)	
Raportointi	
Henkilötietolaki (22.4.1999/523)	Kelan standardit Rahoittajan vaatimukset
Tiedotus ja markkinointi	
	Kuluttajaviraston ohje kulutustavaroista ja kuluttajapalveluksista annettavista tiedoista
	Kansaneläkelaitoksen avo- ja laitospuotoisen kuntoutuksen standardi, yleinen osa
Rakenteet ja rakennukset	
Rakentamismääräyskokoelma http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=412983&lan=FI	Kuluttajaviraston ohje ratsastuspalveluiden turvallisuuden edistämiseksi
Pelastuslaki (29.4.2011/379)	Valvira: Ympäristöterveydenhuollon laatujärjestelmä, terveydensuojelun valvontaohjeisto
Eläinsuojelulaki (4.4.1996/247) ja -asetus (7.6.1996/396)	
Terveydensuojelulaki (19.8.1994/763)	